

KİTABŞÜNASLIQ VƏ NƏŞRİYYAT İŞİ

Knyaz Aslan İlyas oğlu

Bakı Dövlət Universiteti

Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedrasının müdiri,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

knyazaslan@bsu.edu.az

knyazaslan@gmail.com

Orcid id: 0000-0003-2710-3758

UDC 821.512.162

AŞIQ ƏLƏSGƏRİN ƏDƏBİ-BƏDİİ İRSİ:
MƏŞHUR SƏNƏTKARIN ƏSƏRLƏRİNİN
TOPLANMASI, TƏDQIQI, TƏRTİBİ, NƏŞRİ, TƏBLİĞİ

Xülasə: Azərbaycan xalq şeirinin görkəmli nümayəndəsi Aşıq Ələsgər (1821-1926) milli ədəbiyyatın inkişafında özünəməxsus yer tutur. O, XIX əsr aşıq poeziyasını istər məzmun, istərsə də forma baxımından zənginləşdirən sənətkarlardandır.

Ələsgər Alməmməd oğlu İrəvan xanlığının Göyçə mahalının Basarkeçər rayonunun Ağkilsə kəndində dünyaya göz açmışdır. O, yeniyetməlik vaxtı Qızılvəng kəndindən olan ustad Aşıq Alıdan dərslər almış, eyni zamanda o dövrün digər məşhur aşıqlarından bəhrələnmiş, saz-söz sənətinin sirlərinə yiyələnmişdir. Ələsgər zaman-zaman aşıq yaradıcılığının demək olar ki, bütün istiqamətlərində uğur qazanmış, kamill sənətkar kimi məşhurlaşmışdır. Zəngin xalq dilinin zənginliyindən istifadə edərək, özünəməxsus ifası və yaradıcılığı ilə sənət məktəbi yaradan ustad sənətkar gənc aşıqlara güclü təsir göstərmişdir.

Aşıq Ələsgər ana dilinin və söz sənətinin inceliklərinə dərinləndən bələd olmuş, aşıq şeirinin ənənəvi janrlarını daha da inkişaf etdirmiş, gəraylı, qoşma, divani, müxəmməs, ustadname, təcnis, qılfbənd, dodaqdəyməz, dildönməz, diltərpənməz və s. kimi şeir növlərinin ən gözəl nümunələrini yaratmış, ümumilikdə milli poeziyaya əlvanlıq getirmişdir. O, özünün parlaq yaradıcılığı ilə bütövlükdə türk şeirinin azman ustadları zirvəsində qərarlaşmışdır.

Dünyadan 105 yaşında köçən Aşıq Ələsgər Ağkilsə kəndində dəfn edilmişdir. Lakin 1990-cı illərin əvvəllərində Azərbaycanın böyük aşıq-şairinin qəbri ermənilər tərəfindən vəhşicəsinə yerlə yeksan edilmişdir.

Aşıq Ələsgərin şeirləri öz sağlığında şifahi şəkildə geniş yayılmış, ona xalq arasında böyük şöhrət qazandırmışdır. Sənətkarın ədəbi irsinin toplanması, tədqiqi və nəşri əsasən XX əsrin əvvəllərindən müntəzəm xarakter almışdır.

Müxtəlif illərdə Aşıq Ələsgərin yubileyləri dövlət səviyyəsində təntənəli şəkildə keçirilmiş, əsərləri nəfis şəkildə, yüksək tirajlarla nəşr olunmuşdur.

Açar sözlər: Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı, aşıq yaradıcılığı, aşıq poeziyası, aşıq sənəti, Aşıq Ələsgər, saz, qoşma, gəraylı, lirika, dastan.

Knyaz Aslan Ilyas oğlu

Literary and artistic heritage of Ashig Alasgar (Ashug Alesker):
collection, compilation, research, publication, propaganda
works of famous Ashug and Poet

Summary: A prominent representative of Azerbaijani folk poetry Ashig Alasgar (1821-1926) occupies a special place in the development of national literature. He is one of the artists who enriched the ashug poetry of the 19th century both in content and form.

Alasgar Almammed oğlu was born in the village of Aghkilsa in the Basarkechar region of the Goychi mahal of the Erivan Khanate. As a child, he studied with his teacher Ashig Ali, a master from the village of Gyzylyenk, and at the same time took over from other famous ashugs of that time, mastering the secrets of ashug art.

From time to time, Alasgar excelled in almost all areas of ashig art and was known as a perfect artist. Taking advantage of the richness of the rich folk language, having created an art school with his unique performance and creativity, the master artist had a strong influence on young ashugs.

Ashig Alasgar headed the ashug school. He wrote poems, created ashig melodies on them, and himself masterfully performed them on the saz. The creativity of ashig Alasgar consisted of many classical dastans and ashig tunes.

Ashig Alasgar was deeply familiar with the intricacies of his native language, developed the traditional genres of ashig poetry, created the most beautiful poetic samples, and added color to national poetry. A special place in the work of Ashig Alasgar was occupied by such genres of ashig poetry as "gerayly", "goshma", "divani", "muhammes", "tejnisi", "ustadname", "gyfylbend", "dodagdeymez", "dildonmez", "dilterpenmez", etc.

With his brilliant creativity, he settled on top of the Azman masters of Turkish poetry in general.

Ashig Alasgar lived a long life, died at the age of 105 and was buried in his native village of Aghkilsa. However, in the early 1990s, the grave of the great Azerbaijani ashug poet was brutally destroyed by the Armenians.

Ashig Alasgar's poems were widely disseminated orally even during his lifetime and brought him great fame among the people. Collection, research and publication of the artist's literary heritage have been regular since the beginning of the 20th century.

In different years, the anniversaries of Ashig Alasgar were solemnly held at the state level, his works were published at an elegant printing level, in large editions.

Key words: Azerbaijani oral folk literature, ashig creativity, ashig poetry, ashig art, literary and artistic heritage, Ashig Alasgar (Ashug Alesker), saz, lyrics, dastan.

Князь Аслан Ильяс оглу

Литературно-художественное наследие Ашуга Алескера:
собрание, составление, исследование, издание, пропаганда
произведений известного ашуга и поэта

Резюме: Особое место в развитии национальной литературы занимает видный представитель азербайджанской народной поэзии Ашуг Алескер (1821-1926). Яркий представитель азербайджанской поэзии, замечательный поэти-импровизатор Ашуг Алескер (1821-1926) занимает особое место в развитии национальной литературы. Он один из художников, обогативших ашугскую поэзию XIX века как по содержанию, так и по форме.

Алескер Алмаммед оглы родился в азербайджанском селе Агкиса Басаркечарского района исторического Гейчинского махала Иреванского ханства. В детстве он обучался у своего учителя Ашуга Алы, мастера из селения Гызылвенк, а заодно перенимал у других известных ашугов того времени, осваивая секреты ашугского искусства.

Время от времени Алескер преуспевал практически во всех областях ашугского искусства и прослыл совершенным художником. Воспользовавшись богатством богатого народного языка, создавший художественную школу своим уникальным исполнением и творчеством, мастер-художник, оказал сильное влияние на молодых ашугов.

Ашуг Алескер возглавлял ашугскую школу. Он писал стихи, создавал на них ашугские напевы, и сам же виртуозно исполнял их на сазе. Творчество ашуга Алескера состояло из множества классических дастанов и ашугских напевов.

Ашуг Алескер был глубоко знаком с тонкостями родного языка, развил традиционные жанры ашугской поэзии, создал красивейшие поэтические образцы, внес колорит в национальную поэзию. Особое место в творчестве Ашуга Алескера занимали такие жанры ашугской поэзии, как "герайлы", "гошма", "дивани", "мухаммес", "теджнис", "устадаме", "гыфылбэнд", "додадзеймез", "дилдонмез", "дилтерпенмез" и др. Своим блестящим творчеством он поселился на вершине азманских мастеров турецкой поэзии в целом.

Ашуг Алескер прожил долгую жизнь, умер в возрасте 105 лет и был похоронен в родном селе Агкиса. Однако в начале 1990-х годов великого азербайджанского поэта-ашуга была зверски разрушена армянами.

Стихи Ашуга Алескера широко распространялись устно еще при его жизни и принесли ему большую известность в народе. Сбор, исследование и публикация литературного наследия художника носят регулярный характер с начала XX века. В разные годы юбилеи Ашуга Алескера торжественно проводились на государственном уровне, его произведения издавались на изысканном полиграфическом уровне, большими тиражами.

Ключевые слова: Азербайджанская устная народная литература, ашугское творчество, ашугская поэзия, ашугское искусство, литературно-художественное наследие, Ашуг Алескер, саз, лирика, дастан.

Giriş: Yubileylər təntənəsi

Aşıq Ələsgər çoxəsrlilik keçmişə malik aşıq sənəti ənənələrinə ən yüksək bədii-estetik meyarlarla yeni məzmun qazandırmış, xalq ruhuyla hamahəng əsərləri ilə Azərbaycanın mədəni sərvətlər xəzinəsinə misilsiz töhfələr bəxş etmişdir. Sənətkarın doğma təbiətə məhəbbət və vətənpərvərlik hisslərini vəhdətdə aşıl原因, ana dilimizin saflığını, mənə potensialını və hüdudsuz ifadə imkanlarını özündə cəmləşdirən dərin koloritli yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatının parlaq səhifələrindədir. Aşıq Ələsgər çox sayda yetirmələrindən ibarət bir məktəb formalaşdırmış və gələcəyin məşhur el şairlərinə qüvvətli təsir göstərmişdir. Azərbaycan aşıq sənətinin ümumbəşəri dəyərlər sırasında qorunan dünya qeyri-maddi mədəni irs nümunələri siyahısına salınması həm də Aşıq Ələsgər sənətinə ehtiramın təzahürüdür.

İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Çoxəsrlilik ozan-aşıq sənəti ənənələrinə yeni məzmun qazandıran, xalq ruhu ovqatında əsərlər yaradan böyük saz və söz ustası Aşıq Ələsgərin zəngin ədəbi-bədii irsinin toplanması, tədqiqi, tərtibi, nəşri və təbliği istər sovet, istərsə də müstəqillik dövrlərində dövlət qayğısı ilə əhatə olunmuşdur.

Hələ 24 mart 1971-ci ildə Birinci katib Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Bürosu "Aşıq Ələsgərin anadan olmasının 150 illiyinin keçirilməsi haqqında" qərar (protokol №2, §18) qəbul etmişdi. Qərara əsasən həmin ilin payızında Azərbaycanın görkəmli aşığı Ələsgərin yubileyinin keçirilməsi üçün şair Süleyman Rüstəmin sədrliyi ilə komissiya yaradılmışdı. Komissiyanın tərkibinə Fikrət Əmirov, Osman Sarıvəlli, Məmməd Hüseyn Təhməsinib (hər üçü sədr müavini), Mikayıl Abdullayev, Zakir Bağirov, Rəşid Behbudov, Bəxtiyar Vahabzadə, Mirzə İbrahimov, Vladimir Qafarov, Aşıq Şəmsir və başqa üzvlər daxil edilmişdi [1].

Həmin Qərarla geniş tədbirlər planı təsdiq edilmiş, Yazıçılar İttifaqı, Mədəniyyət Nazirliyi, Elmlər Akademiyası, Bəstəkarlar İttifaqı, "Bilik" Cəmiyyəti, Dövlət Televiziya və Radio Komitəsi, Dövlət Mətbuat Komitəsi, Rəssamlar İttifaqı, Dövlət Kinematografiya Komitəsi, EA-nın Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyi kimi ayrı-ayrı təşkilatların vəzifələri müəyyənləşdirilmiş, respublika Nazirlər Sovetinə maliyyə məsələlərini həll etmək tapşırığı verilmişdi. Lakin hazırlıq işləri müəyyən vaxt tələb etdiyinə görə yubileyi nəzərdə tutulan vaxtda təşkil etmək mümkün olmamışdı. Ona görə də Heydər Əliyev 2 dekabr 1971-ci ildə "Aşıq Ələsgərin anadan olmasının 150 illiyinin keçirilməsinin vaxtı haqqında" Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Bürosunun

ayrıca qərarını (protokol №26, §4) imzalamışdır. Qərarla göstərilir ki, "Azərbaycan poeziyasının klassiki Aşıq Ələsgərin anadan olmasının 150 illiyinin 1972-ci ilin mayında keçirilməsi haqqında Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının təklifi (№6-2/18, 24.03.1971-ci il) qəbul edilsin" [2].

Xatırladaq ki, Yazıçılar İttifaqının birinci katibi Mirzə İbrahimov 11 yanvar 1971-ci ildə respublika rəhbəri Heydər Əliyevə rəsmi müraciət yazaraq, həmin il Azərbaycan xalq poeziyasının ən böyük yaradıcılarından biri olan Aşıq Ələsgərin 150 illik yubileyinin tamam olması barədə məlumat vermişdi. O vurğulayırdı ki, Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı öz ideya-estetik keyfiyyətləri ilə ötən dövrlərdəki bütün Azərbaycan poeziyasının şanlı səhifəsini təşkil edir. Onun əsərlərində xalqın humanist idealları, azadlıq haqqında arzu və diləkləri, zülmkarlara və müftəxorlara bərk nifrət və etiraz duyğuları öz əksini tapmışdır.

Mirzə İbrahimov müraciətində bildirir ki, ideya mənasının dərinliyinə və aydınlığına, bədii ifadə gücünə, forma mükəmməlliyinə görə Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı bütövlükdə çoxəsrlilik aşıq poeziyasının nadir hadisələrindəndir. Onun şeirlərinin çoxu klassik poeziyanın ən yaxşı nümunələri səviyyəsində qərar tutur.

Yazıçılar İttifaqının birinci katibi bütün bu xüsusiyyətlərin nəzərə alınmasını və görkəmli sənətkarın yubileyinin keçirilməsi üçün respublika başçısının göstəriş vermesini xahiş edir.

Beləliklə, Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Bürosunun 24 mart 1971-ci il və 2 dekabr 1971-ci il tarixli qərarlarının həyata keçirilməsi məqsədilə respublikanın Mədəniyyət naziri Zakir Bağirov 12 aprel 1972-ci il tarixli, 68 №-li əmr imzalayır. Əmrə Moskva və Bakı şəhərlərində təntənəli gecələrin keçirilməsi, bir sıra musiqi kollektivlərinin konsertlərə hazırlanması, ezamiyyətə göndərilməsi və s. kimi tədbirlər nəzərdə tutulurdu. Nazir sonra 24 may 1972-ci ildə Moskvada İttifaqlar Evinin Sütunlu Salonunda Aşıq Ələsgərin yubileyinin keçirilməsi haqqında 15 may 1972-ci il tarixli, 98 №-li əmr, ona əlavə olaraq 19 may 1972-ci il tarixli, 105 №-li əmr verdi [13].

Aradan təqribən 25 il keçəndən sonra – müstəqillik dövründə isə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev "Aşıq Ələsgərin 175 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında" Sərəncam imzaladı. 24 noyabr 1997-ci il tarixli, 694 №-li bu Sərəncamla yubiley tədbirlərinin hazırlanması və təşkili üçün əlaqədar orqanların nümayəndələrindən ibarət 17 nəfərlik Təşkilat Komitəsi yaradıldı. Azərbaycan Elmlər Akademiyasına, Mətbuat və İnformasiya Nazirliyinə Aşıq Ələsgərin ədəbi irsinin, habelə onun həyat və yaradıcılığını əks etdirən tədqiqat işinin hazırlanıb çap olunmasını təmin etmək, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə isə bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etmək vəzifələri tapşırılırdı [3]. Beləliklə, ustad sənətkarın yubileyi dövlət səviyyəsində respublika miqyasında təntənəli şəkildə qeyd edildi.

Yüksək təşkilatçılıqla gerçəkləşdirilən həmin tədbirlərlə bağlı "Aşıq Ələsgərin 200 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 18 fevral 2021-ci il tarixli Sərəncamında deyilir: "Aşıq Ələsgərin zəngin poetik irsinin geniş tədqiqi, nəşri və təbliğinin mühüm mərhələsi mədəni-mənəvi dəyərlərimizin bütün daşıyıcılarına həmişə qədirlənilənliklə yanaşan ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Sənətkarın yubileyləri məhz Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə dövlət səviyyəsində qeyd edilmişdir. Böyük söz ustasının respublikamızda və onun həüdudlarından kənarda 150 illik yubiley mərasimləri keçirilərkən əlamətdar hadisə baş vermiş, azərbaycanlıların əzəli yurdlarından olan qədim Göyçə mahalında, doğulduğu kənddə Aşıq Ələsgərin qəbirüstü abidəsi ucaldılmışdır. Həmin əzəmətli büst soydaşlarımız öz dədə-baba torpaqlarından didərgin salındıqdan sonra erməni vandalları tərəfindən dağıdılma da, milli-mədəni varlığımızın tərkib hissəsinə çevrilmiş Aşıq Ələsgər irsi silinməz tarixi yaddaş rəmzi kimi yaşamaqdadır" [4].

Zəngin milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması istiqamətində aparılan dövlət siyasəti Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilməkdədir. Məhz onun göstərişi ilə 2011-ci ildə ustad aşıqın 190 illik yubileyi ölkəmizdə təntənəli şəkildə təşkil edildi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi, Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin təşəbbüsü ilə 2011-ci il "Aşıq Ələsgər ili" elan olundu, Gədəbəy rayonunda Aşıq Ələsgər adına Aşıq Məktəbi açıldı, silsilə tədbirlər həyata keçirildi.

18 fevral 2021-ci il tarixli "Aşıq Ələsgərin 200 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında" və 30 noyabr 2021-ci il tarixli "Aşıq Ələsgərin abidəsinin ucaldılması haqqında" Prezident Sərəncamları bütövlükdə ozan-aşıq sənətinə dövlət qayğısı siyasətinin əyani təsdiqidir [4; 5].

Prezident Sərəncamına uyğun olaraq 2021-ci ildə Azərbaycan aşıq sənətinin görkəmli nümayəndəsi, qüdrətli söz ustası Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş dede-alesker.com (<http://dede-alesker.com>) saytı da hazırlanmışdır. Saytda Aşıq Ələsgərin zəngin irsi, haqqında yazılan elmi əsərlər, sözlərinə bəstələnmiş nəğmələr, eləcə də Ələsgər ocağı haqqında ətraflı məlumatlar Azərbaycan və ingilis dillərində öz əksini tapır.

Ana səhifədə bildirilir ki, saytın ideya müəllifi və yaradıcısı AMEA-nın müxbir üzvü Nuru Bayramovdur. Saytın əsas strukturunun qurulmasında və zənginləşdirilməsində jurnalist Araz Yaquboğlunun, professor Ələddin Allahverdiyevin, tibb üzrə fəlsəfə doktoru Abbas Bağirovun, ələsgərşünas alim Fəxrəddin Salimin, "Dədə Ələsgər Ocağı" İctimai Birliyi Təşkilat Komitəsinin sədri Xətai Ələsgərovun, jurnalist Füzuli Sabiroğlunun fikri və təklifləri nəzərə alınmışdır. Sayta hər gün yeni materiallar əlavə olunaraq zənginləşir [13].

1. "Ələsgərəm, hər elmdən həliyəm..."

Türk-Oğuz poetik düşüncə tərzini, qopuz-saz sənətini, ozan-aşıq şeirini XIX-XX yüzilliklərdə ən qəlbli zirvələrə qaldıran Aşıq Ələsgər fəlsəfi-didaktik, dini-ürfani ruhlı şeirlərinin birində deyir:

**Ələstidən "bəli" deyən Sübhana baş endirir,
Məhəmmədə nazil olan Qurana baş endirir.
Özü birdi, adı minbir, vəhdəhu əl-laşərik;
Əhli-mömin görə bilməz, pünhana baş endirir.**

**Ölməyincə bu sevdadan çətin dönəm, usanam;
Həqiqətdən dərs almışam, Təriqətdən söz qanam.
Şahi-Mərdan sayəsində elm içində ümmanam;
Dəryaların qaydasıdır, ümmana baş endirir.**

**Biçərə Aşıq Ələsgər, olma elmə nabeləd;
Danışanda doğru danış, sözün çıxmasın qələt.
Çox qazansan, az qazansan, beş arşın ağdı xələt;
Mal-dövlətə baş endirən əfsana baş endirir.**

Ulu Dədə Qorqudumuzun timsalında azman ozanlarımızın xələfi, saymaqla saya gəlməyən, öyməklə taya gəlməyən ustad aşıqlarımızın sələfi, saz-söz sənətinin şərəfi Aşıq Ələsgərin zərif qoşma, gəraylı, təcnis, divanı, müxəmməs, ustadnamə, şikayətnamə, gözəlləmə, bağlama, həcv, hərəkə-zorba, qıfılənd, dodaqdeyməz, dildönməz, qoşayarpaq kimi örnəkləri, daha nələri-nələri iki əsrə yaxındır, dillərdə əzbər, könüllərdə təzə, şadlıqlarda yaraşıq, məclislərdə işiqdir.

Azərbaycan, bütövlükdə türk poeziyasının inkişafında, aşıq şeirimizin zənginləşməsində, saz havalarının cıllanmasında ucadan uca, qocadan qoca dağlarımız kimi "Sərdara söz deməyən, şaha baş əyməyən, Qüdrətdən səngərli-qalalı" Aşıq Ələsgərin əvəzsiz xidmətləri var.

Böyük sənətkarın insana incə zövq aşıl原因 ədəbi irsi xalqımızın zəngin mədəniyyətinin poetik sənət inciləri xəzinəsində önəmli yer tutur. Özü demişkən:

**Ələstidən "bəli" dedim, nə xoş kamaldı yüküm,
Bir gözəlin aşiqiyəm, vəsfi-camaldı yüküm.
Həm dərindi, həm dayazdı, həm acıdı, həm şirin,
Həmi dürdü, həmi gövhər, həm şəhdi-baldı yüküm.**

İlk şeirlərini yeniyetməlik çağlarında xalq sənətkarlarının təsiri ilə söyləyən gənc Ələsgər sevgilisi Səhnəbanıdan ayrılardan sonra Qızıləng kəndində Aşıq

Alının şeyirdi (şagirdi) olub. Bir müddət ustad yanında aşıqlıq sənətinin sirlərini, eləcə də ədəb və mərifət qaydalarını da öyrənib.

Elə bunun nəticəsidir ki, Aşıq Alı bir toy məclisində şeyirdini el içində ucaltmaq məqsədilə özünü qəsdən məğlub göstərərək, sazını ona təslim etmək istəyəndə Ələsgər təvazökarlıqla ustadının qarşısında baş əyib, ona özünün sonsuz ehtiramını bu sözlərlə bildirib:

**Bir şeyird ki, ustadına kəm baxa,
Onun gözlərinə qan damar, damar!..**

*(Bəzi nəşrlərdə bu misra belə verilir:
Onun gözlərinə ağ damar, damar!..)*

Saz sənətinin dərinliklərini, aşıq poeziyasının örnəklərini mənimsəyən Aşıq Ələsgər Göyçə, İrəvan, Naxçıvan, Qazax, Qarabağ, Gəncə, Kəlbəcər kimi yurdlarımızda ağır toy məclisləri aparıb, bütün türk dünyasında şöhrətlənib.

Mələhətli səsi ilə könüllərdə məskən salan Ələsgər ustadlıq məqamına çatanda gənc sənətsevərlərə saz tutub, söz deməyi öyrədib. Onların çoxu sonralar görkəmli sənətkar kimi tanınıb. Ustadın özü iftixarla belə deyir:

**Adım Ələsgərdi, mərdi-mərdana,
On iki şeyirdim işlər hər yana.**

Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı ideya cəhətdən zəngin, məzmun baxımından rəngarəngdir. O, şeirlərinin bir qismini saf məhəbbət, təmiz sevgi duyğularının tərənnümünə həsr edib, el gözəllərinin sadəliyini, səmimiyyətini, şüxluğunu, mələhətini, incəliyini tərifləyib. Sanki rəssam kimi qəlb oxşayan gözəl portreti, heyrət doğuran gözəllik tablosu yaradıb:

**Nazik barmaqlıdı, şümşad əllidi,
Ayna qabaqlıdı, siyah tellidi,
Şəkər söhbətlidi, şirin dillidi,
Tuti kimi xoş zəbanım gedibdi.**

Aşığın ədəbi irsinin bir qisminə Vətənin gözoşxayan təbiəti, gözəl mənzərələri tərənnüm olunur. Doğma yurdun başı qarlı dağları, güllü-çiçəklili yaylaqları, saf bulaqları, lalə-nərgizli yamaqları, yaşıl meşələri canlandırılır:

**Qırxqız, Alaqaya, Çilgöz, Narışlar,
Muroy, Uzunyoxuş, Dəlidağ, Qoşqar!
Hansı oğul, deyir, sizi unudar?!
Düşərmə el sizdən aralı, yaylaq?!**

Aşıq Ələsgərin söz xəzinəsinin bir qisminə xalqımızın bənzərsiz mənəvi-əxlaqi xüsusiyyətləri, mərdlik, igidlik, qəhrəmanlıq, dostluq, mehribanlıq kimi yüksək mənəvi keyfiyyətlər, tərbiyəvi fikirlər təbliğ olunur:

**İgid odur namusunu atmasın,
Dost öluncə dostu yalan satmasın..**

Sənətkar bir sıra şeirlərində öz zamanəsində gördüyü sosial ədalətsizliyə, cəmiyyətdə qarşılaşdığı qüsurlara qarşı çıxır, ictimai zülmə, haqsızlığa etirazını bildirir, hökumət məmurlarının özbaşınalığını, tamahkarlığını kəskin tənqid edir:

**Şahiddə iman yox, bəydə ədalət,
Qazıların düz bazarı görmədim.**

Aşıq Ələsgər apardığı məclislərdə heç vaxt özünü təbliğ etməz, Qurbanidən, Abbas Tufarqanlıdan, Xəstə Qasımdan, Ağ Aşıqdan, ustadı aşıq Alıdan və başqa sənətkarların yaradıcılığından nümunələr oxuyarmış.

Yazıb-oxumaq savadı olmasa da, güclü hafizəsi sayəsində Aşıq Ələsgər zəngin biliklərə yiyələnə bilib. O, tanınmış ziyalılarla, din xadimləri ilə söhbətlər aparır, savadlı dost-qohumlarına tarixi, bədii, dini kitablar oxutdurarmış.

Elə bu məqamda professor Şahlar Əsgərovun məntiqli bir mülahizəsini xatırladıram: "Aşıq Ələsgər təhsilin ustadlardan, ünsiyyətdə olduğu insanlardan, toy və yas mərasimlərindən istifadə edərək, çox mükəmməl təhsil almışdır. Biz təhsili həm də hiss üzvlərimiz vasitəsilə alırıq. Əlifbanı bilməmək gözün zəhmətini azaldır, ancaq qalan hiss üzvlərimizin zəhmətini artırır. Üstəlik qəlbin gözünü də bu işə qoşanda insanın biliklənmə dərəcəsi çox yüksəyə qalxır. Bu dediklərimizi nəzərə alsaq, nəticəmiz bu olar ki, Aşıq Ələsgər çox savadlı və bilikli olubdur. Əks halda onun ziyası zamanı yara-yara bu sürətlə qabağa getməzdi".

Bəllidir ki, Ürfan elmində Allahı tanımaq və ona qovuşmaq ideyasının kökü dörd sufi mərhələ ilə bağlıdır: **Şəriət, Təriqət, Mərifət, Həqiqət.**

"**Ələsgəram, hər elmdən həliyəm**" deyən ustad aşıq sənətinin nizamnaməsini yaradır, sənətkar üçün vacib olan tələbləri təvazökarlıqla önə çəkir:

**Aşıq olub, diyar-diyar gəzənin,
Əvvəl, başda pür kamalı gərəkdin.
Oturub-durmaqda ədəbin bilə,
Mərifət elmində dolu gərəkdin.**

Burada "Xalqa həqiqətdən mətləb qandıra", "Saat kimi meyli haqqa dolana" misraları **həqiqət**, "Şeytani öldürə, nəfsin yandıra", "Doğru qəlbi, doğru

yolu gərəkdi" misraları **təriqət**, "El içində pak otura, pak dura", "Naməhrəmdən şərm eyləyə, utana" misraları **şəriət**, "Dalısınca xoş sədalı gərəkdi", "Arif ola, eyham ilə söz qana" misraları **mərifət** kateqoriyalarına aid olunur.

Ana dilimizin zənginliyindən bacarıqla faydalanan, sözdən söz yaradan, cinas sözlərlə mənə ilə məzmun birliyi quran Dədə Ələsgər şeirin ən çətin forması olan bənzərsiz təcnis nümunələri yaradıb. Məsələn:

**Mən qurban eylərəm yara canımı,
Götürüb doğraya, yara canımı.
Alıb təpə-dırnaq yara canımı,
Bilmirəm dərmanı ay ana, ana.**

Bu misralara diqqət yetirək:

**Var olsun Qarabağ, əcəb səfadi,
Başa Xaçın axar, ayağa – Qarqar.
Göyçə qar əlindən zara gəlirdi,
Muğan həsrət çəkər: a yağa qar, qar...**

El-obanın şadyanlığılarında Dədəm Qorqud misallı saz çalib oxuyan, sözdən dastan toxuyan, soy soylayan, boy boylayan Aşıq Ələsgərin zəngin yaradıcılığı haqqında xırdaca ədəbi gəzişmələrimə ara verirəm. Sazımızın zili ni zil, bəmini bəm, qəmini çəm, dəmini müstəkəm eləyib ustadın şux ovqatlı bir müxəmməsi – oynaq duvaqqapması ilə sözümə körpü salıram:

**Bir tərəfin Çənbərekdi, görənin həvəsi gəlir;
Topaşandan qəflə işlər, Gəncənin meyvəsi gəlir;
İstanbulun al qumaşı, Bağdadın xurması gəlir;
Oxuyur türfə gözəllər, kəklik tək sədası gəlir;
Arxan dənizə söykənib, Kürdü ayağın, Şah dağı!
Aşıq üçün cənnət qoxur daşın, torpağın, Şah dağı!**

2. Aşıq Ələsgərin əsərlərinin toplanma və nəşr tarixi

Aşıq Ələsgər özündən sonra zəngin ədəbi irs qoymuşdur. Sənətkarın əsərlərinin ilk toplayıcılarından və araşdırıcılarından olan Hümmət Əlizadə vurğulayır ki, Ələsgər həyatda gördüyü hadisələr, içində olduğu sərgüzəştlər, müşahidə etdiyi əhvalatlar haqqında yerində, bədahətən şeirlər qoşmaq qabiliyyətinə malik olmuş, saysız-hesabsız şeirlər yaratmışdır. Lakin həmin şeirlərin çoxu yazıya alınmadığı üçün itib-batmışdır. Aşıq sağlığında öz şeirlərini bir yere toplamaq istəsə də, buna nail ola bilməmişdir. Ona görə də onun ədəbi irsi əsasən aşıqların, eləcə də şeir həvəskarlarının dilindən yazıya köçürülərək toplanmış və dərc edilmişdir.

Hələ Aşıq Ələsgərin sağlığında – 1926-cı ildə Tiflisdə çıxan "Dan yıldızı" jurnalının 4-cü nömrəsində (s. 29) Şəmsülcədiddin adlı müəllif yazı-pozuya bələd olmayan sənətkarı xalq arasından çıxmış şairlərin mürsidi və ustadı adlandırır.

Professor Qara Namazovun yazdığına görə, rus dövlət məmuru, şair və jurnalist Yakov Polonski "Kavkaz" qəzetinin 1851-ci il 1-ci nömrəsində dərc etdirdiyi məqaləsində Ələsgər haqqında məlumat verib. O, Tiflisdə yaşadığı, "Zaqafqazski vestnik" qəzetinin redaktor müavini işlədiyi 1840-1850-ci illərdə Ələsgər adlı bir aşığın keçirdiyi şənlik məclisinin iştirakçısı olduğunu bildirib, onun ifaçılıq məharətini yüksək qiymətləndirib.

Ustad sənətkarın əsərlərinin toplanması, araşdırılması, nəşri və təbliği hər zaman diqqət mərkəzində olmuşdur. Onun yaradıcılığı haqqında Hümmət Əlizadə, Əhliman Axundov, Məmməd Hüseyin Təhmasib, Həmid Araslı, Feyzulla Qasımzadə, Üzeyir Hacıbəyli, Mirzə İbrahimov, Səməd Vurğun, Osman Sarıvəlli kimi sənət korifeyləri dəyərli fikrlər söyləmişlər. Sonralar bu ənənəni İslam Ələsgər, Sədnik Paşayev, Qara Namazov, Mürsəl Həkimov, Səttar Axundov, Vəqif Vəliyev, Məmməd Cəfər Cəfərov, Qəzənfər Paşayev, Maarifə Hacıyeva, Məhərrəm Qasımlı, Hüseyin İsmayilov, Hüseyin Arif, Məmməd Aslan, İlyas Tapdıq, Zəlimxan Yaqub, İlhamə Muxtarqızı və başqaları Aşıq Ələsgər irsinin daha dərinədən öyrənilməsi işini uğurla davam etdirmişlər.

2.1. Aşıq Ələsgərin çap olunmuş kitabları

a) Sovet dövrü

Aşıq Ələsgərin əsərlərindən ibarət ilk müstəqil kitab 1934-cü ildə nəşr olunmuşdur. "Aşıq Ələsgər" adlanan bu qalın cildli kitabın toplayanı Hümmət Əlizadə, tərtib edən və redaktoru Seyid Hüseyindir. Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatında (Azərnəşrdə) işıq üzü görmüş həmin kitabın həcmi 184 səhifə, tirajı 5 min nüsxə olmuşdur.

Kitabın cildindəki məlumatlar əvvəlki latın qrafikası ilə bu cür yazılmışdır:

Aşəq Ələskər // Azərnəşr // 1934

Hümmət Əlizadə kitabın əvvəlində "Aşıq Ələsgər haqqında" (s.7-9) və "Aşıq Ələsgərin tərcümeyi-halı" (s.10-14) adlı giriş məqalələri dərc etdirmiş, görkəmli sənətkarın həyatı və yaradıcılığı ilə bağlı oxuculara ilk dəfə məlumat vermişdir.

Hümmət Əlizadə yazır: "Əsərlərini toplayıb nəşr etdiyimiz Aşıq Ələsgər usta bir aşıqdır" [Aşəq Ələskər. 1934, s. 7].

O, daha sonra qeyd edir ki, "... Aşıq Ələsgər son əsr aşıq ədəbiyyatının ən məşhur bir ustadıdır. Onun təsiri yalnız bugünkü aşıqlarda deyil, bunlar ilə bərabər bəzi müasir şairlərə də keçmişdir. Aşıq Ələsgərdə səlis və sadə bir ifadə vardır" [Aşəq Ələskər. 1934, s. 9].

"Ustad aşığın bioqrafiyası və sənət şəcərəsi barədə elmi ədəbiyyatda ilk dəfə öz əksini tapan dəyərli məlumatları onun öz ailəsindən, yaxınlarından və şəcərəsinə daxil olan aşıklardan aldığı qeyd edən H.Əlizadə oxuculara təqdim olunan Aşıq Ələsgər şeirlərini də böyük əksəriyyətlə həmin adamlardan topladığını göstərir [14, s. 233].

Hümmət Əlizadə Aşıq Ələsgərlə bağlı belə bir məlumat da verir: "Deyildiyinə görə çox çalışır ki, ta cavanlığından qocalana kimi yaratdığı bütün şeirlərini "Divan" şəklində bir araya toplansın, fəqət mümkün edə bilməyir [Aşbq Ələsgər. 1934, s.14].

"Aşıq Ələsgər" kitabına daxil edilmiş nümunələri tərtibçi Hümmət Əlizadə "Lirik şeirlər" (49 şeir), "Gəraylılar" (8 şeir), "Tərifləmələr" (5 şeir), "Təcnisilər və dodaqdəyməzlər" (20 şeir), "Cığalı təcnisilər" (3 şeir), "Dodaqdəyməz təcnisilər" (4 şeir), "Müxtəlif şeirlər" (19 şeir), "Həcvlər" (12 şeir), "Deyişmələr" (6 şeir), "Aşıq Ələsgərə bənzətmələr" (8 şeir) başlıqları altında qruplaşdırmışdır [Aşbq Ələsgər. 1934; 9, s. 541; 7, s. 61-62].

1935-ci ildə Azərnəşr Aşıq Ələsgərin 234 səhifədən ibarət əsərlərinin ikinci nəşrini həyata keçirmişdir.

Kitabın cildindəki məlumatlar əvvəlki latın qrafikası ilə bu cür yazılmışdır:

Aşbq Ələsgər // Azərnəşr // Bədii şöbə // Bakı // 1935

Şeirlərin toplayıcısı Hümmət Əlizadə, bədii tərtibatçısı Əmir Hacızadə, redaktoru Seyid Hüseyn, texniki redaktoru M.Zeynalzadə, buraxıcısı Hüsniyyə Zeynalldı. Qalın cildlə 10 min nüsxə tirajla buraxılmış kitaba Hümmət Əlizadə "Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı haqqında" adlı ön söz yazmışdır (s.VII-XIV). Ön sözdə deyilir: "Aşıq Ələsgər gəncliyindən ta qocaldığı zamanlara qədər bir ustad olaraq tanınmış və söylədiyi şeirlərində bir çox məsələlərə toxunmuşdur. Yaşadığı mühitdə erkək, qadın, varlı, yoxsul, həyat və təbiətə dair yığın-yığın və qucaq-qucaq təcnis, divan, dodaqdəyməz, müxəmməs, gəraylı və həcvlər söyləmişdir. O, təcnislərində, gözəlləmələrində və xüsusən təbiət haqqında söylədiyi şeirlərində qüvvətli bir rəssam və ölməz bir sənətkar mövqeyinə çatmışdır" [Aşbq Ələsgər. 1935, s. 15].

Kitabın "Lirik şeirlər", "Gəraylılar", "Tərifləmələr. Təcnisilər və dodaqdəyməzlər", "Müxtəlif şeirlər", "Həcvlər", "Deyişmələr", "Aşıq Ələsgərə bənzətmələr" bölümlərinə rəngarəng şeirlər daxil edilmişdir [Aşbq Ələsgər. 1935; 7, s. 62-65; 9, s. 541].

Xatırlatma: Burada mühüm bir məqama aydınlıq gətirməyi lazım bilir.

Rum rəqəmləri ilə nömrələnmiş ön sözün XIV səhifəsində, mətnin sonunda müəllifin adı əvvəlki latın qrafikası ilə açıq-aydın şəkildə bu cür göstərilmişdir: **H. Əli zadə**. Göründüyü kimi, müqəddiminin müəllifi həmin şeirləri toplayıb kitab halında çap etdirən Hümmət Əlizadədir. Lakin, nədənsə, istər Aşıq Ələsgərə həsr olunmuş bibliografiyalarda, istərsə də bir sıra araşdırmalarda ön sözün müəllifi kimi yanlış olaraq **T.Əli** imzası göstərilir (Bax: "Aşıq Ələsgər - 190: Biblioqrafiya" (2011); "Aşıq Ələsgər (Ələsgər Alməmməd

oğlu: Biblioqrafiya" (2021)) və s.; Halbuki ustad aşığın əsərlərindən tolayıcıları, tərtibçiləri, araşdırıcıları arasında bu adda heç bir şəxs olmamışdır.

Hətta müəlliflərdən biri **"1935-ci ildə buraxılan kitabda Aşıq Ələsgər haqqında ön söz Əli Tudəyə (? - K.A.) məxsusdur"** kimi əsassız mülahizə ilə çıxış etmiş, lakin hansı faktı əsaslandığını göstərməmişdir (Bax: Ədəbiyyat məcmuəsi: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Elmi Əsərləri, 2018, №1, C.XXXII, s.240). Sonralar şair kimi tanınmış Əli Tudənin o vaxt cəmi 11 yaşının olduğunu da nəzərə alsaq, bu fikrin heç bir dəlilə söykənmədiyi ortaya çıxır. Fikrimizcə, bu, vaxtillə **H. Əli zadə** imzasını kiminsə səhv oxuması nəticəsində elmi dövriyyəyə daxil edilmiş texniki bir qüsurdur. Ona görə də ən azı bundan sonra bu yanlışlığa son qoyulmalı, ilk ələsgərşünas alimimiz Hümmət Əlizadənin halal haqqı özünə qaytarılmalıdır. Gələcək elmi tədqiqatçılar üçün bu, çox vacib amildir..

Aşıq Ələsgərin şeirlərinin (əvvəlki latın qrafikası ilə: **Aşbq Ələsgər**) üçüncü çapı 1937-ci ildə Azərnəşrin Bədii ədəbiyyat şöbəsi tərəfindən buraxılmışdır. On beş min nüsxə tirajla 264 səhifədə nəşr edilmiş əsərlərin toplayıcısı Hümmət Əlizadə, rəssamı Əmir Hacızadə, texniki redaktoru M.Zeynalzadə, korrektoru M.Balakışiyevdir.

Kitabın cildindəki məlumatlar əvvəlki latın qrafikası ilə bu cür yazılmışdır:

Aşbq Ələsgər // III çap // Azərnəşr // Bədii-ədəbiyat şöbəsi // Bakı – 1937

Kitabın əvvəlində "Bioqrafiya" (mündəricatda "Aşıq Ələsgərin bioqrafiyası" kimi göstərilir) verilmişdir (s. 5-9). Qalın cildli kitabın içindəki şeirlər "Qoşmalar", "Təcnisilər", "Dodaqdəyməz təcnisilər", "Cığalı təcnisilər", "Gəraylılar", "Tərifləmələr", "Həcvlər", "Bağlamalar", "Müxtəlif parçalar", "Deyişmələr", "Aşıq Ələsgərə bənzətmələr" bölmələrində əhatə olunmuşdur [Aşbq Ələsgər. 1937; 7, s. 65-67; 9, s. 541].

Həmin nəşrlərdən bəhs edən filologiya elmləri doktoru Aybəniz Əliyeva-Kəngərlinin vurğuladığı kimi, **"Böyük maraqla qarşılanan "Aşıq Ələsgər" kitabı növbəti illərdə bir sıra təkmilləşdirmə və əlavələr olunmaqla iki dəfə dəlbadal çap edildi... Cəsarətlə demək olar ki, Aşıq Ələsgər poetik irsinin bütün sonrakı nəşrlərinin əsas zəmini rolunu məhz Hümmət Əlizadənin bu sahədəki toplayıcılıq və nəşirlik təcrübəsi oynamışdır"** [14, s. 233].

1938-1955-ci illər arasında Bakı şəhər nəşriyyatlarında Aşıq Ələsgərin ayrıca kitabının çapdan çıxması barədə məlumat rast gəlmədik.

1956-cı ildə Azərnəşr Aşıq Ələsgərin şeirlər kitabını çapdan buraxmışdır. 200 səhifəlik nəşrin toplayıcısı və tərtibçisi İslam Ələsgərov, "Ustad aşiq, qüdrətli şair..." adlı müqəddiminin müəllifi Osman Sarıvəlidir. Kitab "Qoşmalar", "Təcnisilər", "Dodaqdəyməz təcnisilər", "Cığalı təcnisilər", "Deyişmələr", "Gəraylılar" bölmələrindən ibarətdir [Aşıq Ələsgər, 1956; 7, s. 67-70].

1963-cü ildə Azərbaycan SSR EA Nizami adına Ədəbiyyat və Dil İnstitutu Aşıq Ələsgərin **"Əsərləri"**ni nəşrə təqdim etmişdir. Akademiyanın nəşriyyatında çapdan buraxılmış 488 səhifəlik həmin kitabın tərtibçiləri Əhliman Axundovla

Məhəmməd Hüseyn Təhmasib, redaktoru Həmid Araslıdır. Kitabı ustad sənətkarın gəraylıları, qoşmaları, ustadnamələri, şikayətnamələri, həcvi, hərbe-zorbalı, qıflbəndləri, deyişmələri, qoşayarpaq qoşmaları, qoşma-müstəzadları, təcnisləri, dildönməzləri, divaniləri, qəzəlləri daxil edilmişdir. Burada eləcə də Aşıq Ələsgər haqqında deyilmiş şeirlər, rəvayətlər öz əksini tapmış, habelə ustad aşığın həyatı haqqında məlumat verilmişdir [Aşıq Ələsgər, 1963; 7, s. 70-72].

Elə burada ustad sənətkarın əsərlərinin nəşri haqqında yığcam məlumatlara Aşıq Ələsgərin 150 illiyi ilə bağlı şair Osman Sarıvəllinin 1971-ci ildə dərc olunmuş "Qüdrətli şair, ustad sənətkar" adlı tədqiqat əsərindəki fikirləri ilə ayna tutmağı məqsədəuyğun hesab edirik:

"Aşıq Ələsgərin şeirləri öz vaxtında kağız-kitaba köçürülmədiyindən, həmişə ağızdan-ağıza, dildən-dilə gəzib dolaşdığından bəzi dəyişikliklərə və təhriflərə məruz qalmışdır. Bu səbəbdən aşığın kitablarının ilk nəşrləri müəyyən qədər qüsurlu və natamamdır.

Şairin əsərləri 1934-cü ildən 1971-ci ilə kimi ayrıca kitab halında təxminən altı dəfə nəşr olunmuşdur. Müxtəlif illərdə çap olunmuş bu kitabları bir-birilə tutuşdurduqda bunların hər birinin əvvəlkilərdən xeyli fərqli olduğunu görürük.

Biz aşığın kitablarının son iki nəşrini (1956-cı və 1963-cü illərdə çap olunmuş nüsxələri) müqayisə etdikdə görürük ki, birincide bəzi bəndlər alt-üst getmiş, bəzi misralar isə təhrif olunmuşdur" (18, s.28).

Osman Sarıvəlli daha sonra yazır: "1956-cı il nəşrinə təxminən 30-a qədər belə müxtəlif səpgili düzəlişlər, təshihlər edildikdən sonra kitab 1963-cü ildə yenidən nəşr olunmuşdur.

Gətirdiyimiz misallardan görünür ki, Ələsgərin hər bir kitabının yeni nəşri qabaqkı illərə nisbətən şairin yeni tapılmış şeirləri, parçaları hesabına daha da zənginləşir. Eləcə də, səhvən, başqa aşıqların şeirlərində Ələsgərin kitabına düşmüş parçalar çıxarılır, ayrı-ayrı misralar dəqiqləşdirilir. Ona görə də şairin ədəbi irsi, hər bir şeiri əslinə yaxınlaşdıqca daha da bülurlaşır, gözəlləşir. Bu faydalı yaradıcılıq axtarışında Aşıq Ələsgərin oğlu Aşıq Talıbın və nəvəsi İslam Ələsgərovun zəhməti, köməyi çox qiymətlidir" (18, s. 31).

(Qeyd. Osman Sarıvəllinin 1971-ci ildə Bakının "Gənclik" nəşriyyatında işıq üzü görmüş "Qüdrətli şair, ustad sənətkar" kitabı 2011-ci ildə "Avropa" nəşriyyatında təkrar çap olunmuş, eləcə də bu əsər İlqar İmamverdiyevin 2021-ci ildə Ankaranın "İksad" nəşriyyatında çıxmış "Aşıq Ələsgərin poetik və musiqi dünyası" əsərinə daxil edilmişdir. Məqalədə mövzuya yenidən qayıdacağıq).

Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Redaksiya-Nəşriyyat Şurasının qərarı ilə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun 1972-ci ildə "Elm" nəşriyyatında çapdan buraxdığı "Aşıq Ələsgər" ikicildiyinin birinci kitabında verilmiş "İnstitutdan" adlı giriş sözü araşdırdığımız mövzuya yetərincə aydınlıq gətirdiyinə görə onun əsas məğzini burada verməyi məqsədəuyğun hesab edirik: "Aşıq Ələsgər irsinin toplanıb nəşr edilməsində Hümət Əlizadənin çox böyük xidməti olmuşdur. Ümumiyyətlə şifahi ədəbiyyatımızın ən yaxşı

toplayıcısı və nəşrlərindən biri olan Hümət Əlizadə illər uzununu rayonları, kəndləri gəzməmiş, topladığı şeirləri 1934, 1935 və 1937-ci illərdə üç dəfə kitab şəklində nəşr etdirmişdir. Heç bir yazılı mənbəyə əsaslanmadığına, ancaq hafizələrdə yaşayıb ağızlarda gəzən şeirlər əsasında tərtib olunduğuna görə, bu nəşrlər arasında çox böyük fərqlər vardır. Bu fərqləri mümkün qədər aradan qaldırmaq, qoşmaların əslini, yaxud heç olmasa əslinə yaxın variantını axtarıb tapmaq, ayrı-ayrı şeirlərin harada, nə münasibətlə deyilmiş olduğunu müəyyənləşdirmək məqsədi ilə Azərbaycan SSR EA Nizami adına Ədəbiyyat və Dil İnstitutunun Şifahi ədəbiyyat şöbəsi 1946-cı ildə Göyçə mahalına və Kəlbəcər rayonunun Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığı ilə əlaqədar yerlərinə xüsusi bir ekspedisiya göndərmişdir. Ekspedisiya Ələsgəri tanıyanlarla, onun şeirlərini yaxşı bilənlərlə görüşmüş, yenidən topladığı və dəfələri yoxlamadan keçirdiyi şeirlər əsasında 1963-cü ildə dördüncü dəfə "Aşıq Ələsgər" kitabını nəşr etmişdir" [Aşıq Ələsgər, 1972: Birinci kitab, s. 3].

Giriş sözündə qeyd olunur ki, həmin illərdən başlayaraq aşığın nəvəsi İslam Ələsgərov atası Aşıq Talıbın və Aşıq Ələsgərin digər doğmalarının köməyi ilə bu zəngin irsi toplamaqla məşğul olmuşdur. O, topladıqlarının bir hissəsini 1956-cı ildə kiçik bir kitabça şəklində nəşr etdirmiş, sonralar onların hamısını Nizami adına Ədəbiyyat və Dil İnstitutuna təqdim etmişdir.

İnstitutun hazırladığı ikicildiyin Aşıq Ələsgər irsinə dair altıncı nəşr olduğu, onun əvvəlki variantlarla tutuşdurulduğu, əsaslı fərqlərin aradan qaldırıldığı barədə də burada məlumat verilmişdir [Aşıq Ələsgər, 1972: Birinci kitab, s. 4].

Aşıq Ələsgərin nəfis şəkildə hazırlanıb buraxılmış iki cildlik "Əsərləri"nin toplayıcısı İslam Ələsgərov, tərtibçiləri Əhliman Axundov, Məhəmməd Hüseyn Təhmasib, redaktoru Həmid Araslıdır. Hər biri 328 səhifə həcmində olan bu kitablar 1972-ci ildə "Elm" nəşriyyatında ayrı-ayrılıqda 35 min nüsxə tirajla çapdan buraxılmışdır.

Birinci kitab "Gəraylılar", "Gözəlləmə və şikayətnamələr", "Ustadnamə və şikayətnamələr", "Həcv və hərbe-zorbalı", "Müstəzad qoşma", "Dildönməz", "Qoşayarpaq", "Təcnislər", "Cığalı təcnislər", "Dodaqdəyməz təcnislər", "Dodaqdəyməz cığalı təcnis", "Müstəzad təcnis", "Divanilər" bölmələri altında ustad aşığın müxtəlif əsərləri daxil edilmişdir.

Birinci kitabın əvvəlində – 5-52-ci səhifələrdə Məhəmməd Hüseyn Təhmasibin ustad Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığından bəhs edən "Gözəllik nəğmələri" adlı əhatəli ön sözü dərc olunmuşdur [Aşıq Ələsgər, 1972: Birinci kitab; 7, s. 72-73].

Aşıq Ələsgərin "Əsərləri"nin ikinci kitabında "Dodaqdəyməz divanilər", "Müxəmməslər", "Deyişmələr", "Qəzəl" bölmələrində müvafiq şeirlər verilmişdir. Burada həmçinin Aşıq Hüseynin, Mirzə Bəylərin, Növrəs İmanın, Usta Abdullanın Aşıq Ələsgərə həsr etdiyi şeirlər də öz əksini tapmışdır.

İkinci kitabın "Dastan-rəvayətlər" bölməsində "Ələsgərnə Səhnəbanı"; "Həcər xanım"; "Aşıq Ələsgərlə Dəli Ali"; "Aşıq Ələsgərin Qarabağa toy səfəri"; "Anaxanının küsməyi"; "Aşıq Ələsgərlə Aşıq Hüseyn haqqında rəvayət"; "Aşıq

Ələsgərin Naxçıvan səfəri"; "Şair Nağı" adlı şifahi ədəbi nümunələr toplanmışdır. Axırda (313-321-ci səhifələr) "Aşıq Ələsgərin həyatı haqqında" yığcam məlumat verilmişdir [Aşıq Ələsgər, 1972: İkinci kitab; 7, s. 73-74].

Həm birinci, həm də ikinci kitabların sonundakı "Qeydlər" bölməsi müxtəlif əsərlərin yazılma və nəşr tarixinə, həmçinin variant fərqlərinə aydınlıq gətirilməsi, müəyyən məqamların izah olunması baxımından çox faydalıdır.

Qeyd edək ki, həmin ikicildiyi urmiyalı Abbas Büzürgəmin 1992-ci ildə Təbriz şəhərində ərəb əlifbası ilə yenidən çap etdirmişdir [17, s. 242].

1988-ci ildə "Yazıçı" nəşriyyatı Aşıq Ələsgərin 184 səhifəlik **"Seçilmiş əsərləri. Şeirlər"** kitabını 35 min nüsxə tirajla çapdan buraxmışdır. Kitabın tərtibçisi, ön söz və qeydlərin müəllifi aşığın nəvəsi və tədqiqatçısı, filoloq alim İslam Ələsgərovdur. Annotasiyada deyildiyi kimi, əvvəlkilərdən fərqli olaraq bu kitabda bağlamalar və həcvlər istisna olmaqla digər şeirlər forma xüsusiyyətinə görə seçilmiş, redifli şeirlər redifi ilə, redifi olmayanlar isə birinci misrası ilə divan şəklində düzülmüşdür. Kitabın müəllif janrlı 207 şeiri daxil edilmişdir. "Qoşmalar" bölməsi 99, "Həcvlər və zorbalar" 18, "Bağlamalar" 10, "Müstəzad qoşma" 1, "Qoşayarpaq" 1, "Təcnislər" 21, "Dodaqdəyməz təcnislər" 4, "Cığalı təcnislər" 4, "Dodaqdəyməz cığalı təcnis" 1, "Müstəzad təcnis" 1, "Divanilər" 6, "Müxəmməslər" 24, "Gəraylılar" 10, "Qəzəl" 1, "Deyişmələr" 8 şeiri özündə əhatə edir [Aşıq Ələsgər, 1988; 7, s. 74-75].

"Ustadın ömründən səhifələr" adlı ön sözdə İslam Ələsgərov qeyd edir ki, *"Böyük el nəğməkarı Aşıq Ələsgərin şeirləri öz sağlığında qələmə alınmadığı kimi, onun həyatı haqqında da yazan olmamışdır. Ustadın ömür yolu barədə fikir söyləmək, təəvvür yaratmaq üçün istər-istəməz yenə də qocalarımızın yaddaşında yaşayan nağıl, əfsanəyə şirin xatirələrə yön çevirməyə məcburam"* [Aşıq Ələsgər, 1988, s. 3].

a) Müstəqillik dövrü

Müstəqilliyin ilk illərindən Azərbaycanın ayrı-ayrı nəşriyyatları ustad sənətkarın kitablarını çapdan buraxmağa başlamışdır. İlk olaraq "Yazıçı" nəşriyyatı 1993-cü ildə Aşıq Ələsgərin **"Gözüm bir alagöz xanıma düşdü (say-seçmə şeirlər)"** adlı kitabını oxuculara ünvanlamışdır. Cəmi 144 səhifədən ibarət olan bu kitabdakı əsərlərin toplayıcısı İslam Ələsgər, tərtibçisi Muxtar Qaradaşlı, redaktoru Firuzə Rzabəyova, rəssamı Etibar İsmayilovdur. Kitab 6.200 nüsxə tirajla çap olunmuşdur [Aşıq Ələsgər, 1993; 7, s. 75-76].

1997-ci ildə isə "Ağrıdağ" nəşriyyatının qrifi ilə "Nərgiz-P" Nəşriyyat-Poliqrafiya Firmasında **"Aşıq Ələsgər. Hikmət dünyası"** kitabçası işıq üzü görmüşdür. 1000 nüsxə tirajla çap olunmuş 40 səhifəlik nəşrin tərtibçisi və redaktoru Eldar İsmayıl, himayəçisi İsgəndər Məmmədovdur. Eldar İsmayılın *"Heyrət dünyasının zirvəsi"* adlı ön sözü ilə başlayan kitabçada qüdrətli söz sənətkarı Aşıq Ələsgərin dillər əzbəri olan müdrik kəlamlarından, hikmətli deyimlərdən seçmə nümunələr toplanmışdır [Aşıq Ələsgər, 1997; 7, s.77].

1999-cu ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu Aşıq Ələsgərin 175 illiyinə həsr olunmuş kitab nəşrə hazırlamışdır. **"Aşıq Ələsgər. Əsərləri, dastan-rəvayətlər, xatirələr..."** adlı 578 səhifəlik kitab *"Şərq-Qərb"* nəşriyyatında çapdan buraxılmışdır. Nəşrə daxil edilmiş əsərləri İslam Ələsgər toplayıb tərtib etmiş, ön söz və qeydlər yazmışdır. Kitabın redaktoru filologiya elmləri doktoru Məhərrəm Qasımlı, nəşriyyat redaktoru G.Əmrullah qızı, rəssamı Stanislav Şatıkovdur.

Kitabın forzasında həmişə işərisində "Aşıq Ələsgərin 175 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasını Prezidenti Heydər Əliyevin 24 noyabr 1997-ci il tarixli Sərəncamının mətni verilmişdir. Kitabın frontispisində isə rəssam Nailə İslam qızı Ələsgərovanın "Aşıq Ələsgər" rəsinin rəngli reproduksiyası, "Aşıq Ələsgərin soy kötyü", "Ailə albomundan" başlığı ilə tarixi fotoşəkillər, "Kitabın içindəkilər" buraxılış məlumatı, "Ulu ustad" adlı ön söz yerləşdirilmişdir [Aşıq Ələsgər, 1999; 7, s. 77-79].

Annotasiyada yazılır: *"Aşıq Ələsgərin şagirdlərinin, xüsusən oğlu Aşıq Talıbın bildiyi variant əsasında tərtib edilmiş bu kitabdakı əsərlər üstün aşığın indiyə qədər çap olunan kitablarındakı əsərləri ilə müqayisə edilmiş, daha dəqiq mətn müəyyənləşdirilmişdir. Müqayisə zamanı bəzən bir misranın bir neçə variantı meydana çıxmışdır. Gələcək tədqiqat üçün elmi əhəmiyyətini nəzərə alaraq, bunların böyük bir qismi "Qeydlər" bölməsində özünə yer tapmışdır."*

Aşığın indiyə qədərki kitablarında başqa müəlliflərin əsərlərinin onun yaradıcılığına qarışdığı ehtimalı var idi. Elmi araşdırmaların, dəqiqləşdirmələrin nəticəsi olaraq, belə əsərlərin bir qismi bu kitaba daxil edilməmişdir. Lakin əvvəlki kitablarda elə şeirlər də var ki, bunlar ifadə etdiyi fikrə və bədii dəyərinə görə ustadın nəfəsinə yad görünür. Aşığın ədəbi irsinin ilk toplayıcısı Hümət Əlizadənin əldə etdiyi belə şeirləri bu kitabda da saxlamaq məsləhət bilinmişdir.

Əvvəlkilərin hamısından fərqli olaraq, bu kitabda Aşıq Ələsgərin həyatı ilə bağlı iyirmi xatirə verilmişdir ki, bunlar ulu sənətkarı öyrənmək, onun qeyri-adi şəxsiyyətini müəyyənləşdirmək baxımından böyük elmi əhəmiyyətə malikdir" [Aşıq Ələsgər, 1999].

Klassik əlyazma kitab tərtibi ənənələrinə uyğun olaraq Allahla, Peyğəmbərlə, imamlarla bağlı olan 4 nəzm nümunəsi "Əlif-Lam" ("Allahın adı ilə"), "Peyğəmbərin meracı", "Pənc Ali-Əbə", "İmamlar" bu nəşrin əvvəlində "Şeirlər" başlığı altında bir yere toplanmışdır. Biz bu tərtibat qaydasını daha düzgün hesab etsək də, nədənsə, bir sıra nəşrlərdə son 3 şeir "Qoşmalar" bölməsinin tərkibinə qatılmışdır.

İslam Ələsgərin tərtibatı ilə aşığın **"Şeirlər, dastan-rəvayətlər, xatirələr"** kitabı isə 2003-cü ildə "Çinar-Çap" nəşriyyatında 700 nüsxə tirajla buraxılmışdır. Redaktoru Dilsuz, rəssamı Nailə İslam qızı Ələsgərova, nəşri Qoşqar İsmayilovlu olan bu nəşr 496 səhifə həcmindədir. Kitab Xalq yazıçısı Elçinin *"Təşrif buyur, gedək bağa"* adlı ön sözü, İslam Ələsgərin "Ulu ustad" adlı giriş məqaləsi ilə açılır. Sənətkarın 1999-cu il nəşrinə uyğun tərtib edilən kitabdakı əsərlər müxtəlif başlıqlarda qruplaşdırılmışdır [Aşıq Ələsgər, 2003; 7, s. 79-81].

"Azərbaycan ədəbiyyatı" seriyasından **"Aşıq Ələsgər. Şeirilər, dastan-rəvayətlər, xatirələr"** adlı kitabı 2004-cü ildə "Çaşıoğlu" nəşriyyatı 5 min nüsxə tirajla çap etmişdir. 488 səhifəlik kitabın tərtibçisi, "Haqq aşığı" adlı ön sözün və qeydlərin müəllifi İslam Ələsgər, redaktoru professor Qara Namazovdur [Aşıq Ələsgər, 2004; 7, s. 81-83].

"Şərq-Qərb" nəşriyyatı 2004-cü ildə "Klassik Azərbaycan ədəbiyyatı" seriyasında Aşıq Ələsgərin **"Əsərləri"** bircildliyi nəşr etmişdir. Ustad aşığın bu kitabı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" 12 yanvar 2004-cü il tarixli 56 nömrəli Sərəncamı ilə buraxılmışdır. 400 səhifəlik kitab Bakıda "Çinar-Çap" nəşriyyatının 2003-cü il nəşri əsasında tərtib olunmuş və təkrar nəşrə hazırlanmışdır. Nəşrin tərtibçisi, "Haqq aşığı" adlı ön sözün və qeydlərin müəllifi İslam Ələsgərdir. Tirajı 25 min nüsxə olan kitab ölkə kitabxanalarına hədiyyə verilmişdir [Aşıq Ələsgər, 2004; 7, s. 84-85].

2008-ci ildə Aşıq Ələsgərin **"Bütün əsərləri"** adlı kitabı çapdan çıxmışdır. "Qanun" nəşriyyatında hədiyyə məqsədi ilə 500 nüsxə tirajla nəşr olunan kitabın tərtibçisi Qabil Zimistanovlu, redaktoru Nəriman Əbdülrəhmanlıdır. 256 səhifəlik nəşr "Dədə Ələsgərin ömür yolu" adlı ön sözə açılır. Əsərlər "Qoşmalar", "Gərayllar", "Bağlamalar", "Müxəmməslər", "Deyişmə və bənəzmələr", "Müstəzad qoşma", "Qəzəl", "Dildönməz", "Qoşayarpaq", "Divanilər", "Dodaqdəyməz divanilər", "Təcnislər", "Dodaqdəyməz təcnislər", "Cığalı təcnislər", "Dodaqdəyməz cığalı təcnis", "Müstəzad təcnis", "Aşıq Ələsgər haqqında deyilmiş şeirlər", "Dastan-rəvayətlər" bölmələrində verilmişdir [Aşıq Ələsgər, 2008; 7, s. 86-87].

2011-ci ildə Azərbaycan Aşıqlar Birliyi "Aşıq Ələsgərin hikmət dünyası" adlı kitabça çap etmişdir. İslam Ələsgərin tərtib etdiyi 32 səhifəlik kitabçam "Elm və təhsil" nəşriyyatında işıq üzü görmüşdür. Kitabçanın tərtibçisi İslam Ələsgər, məsləhətçi Zəlimxan Yaqub, redaktoru Musa Nəbioğludur. Burada ustad sənətkarın ayrı-ayrı əsərlərindən seçilmiş kəlamlar və aforizmlər öz əksini tapmışdır [Aşıq Ələsgərin hikmət dünyası, 2011; 7, s. 87].

İslam Ələsgər ön sözdə yazır: "Aşığın yaradıcılığına tərbiyəvi ruh hakimdir. Onun neçə-neçə bəndi, neçə-neçə beyti və misrası xalq arasında atalar sözləri kimi işlədilməkdədir. "Can deməklə candan can əskik olmaz", "Dosta xain baxan kor olacaqdı", "Hər könül özünə bir padişahdı", "Doğru yola əmək çəksən, zay olmaz", "Tərəqqidən təvəllüdün tənəzzül", "Sayğısız iyidi düşməni aldadar" kimi müdrik sözlər həyatın sınaqlarından uğurla çıxmış, aşığın dediklərini təsdiq etmişdir [Aşıq Ələsgərin hikmət dünyası, 2011, s. 4].

Aşıq Ələsgərin **"Bütün əsərləri"** adlı kitabının təkrar nəşri 2014-cü ildə "OL" MMC-də hədiyyə məqsədi ilə 500 nüsxə tirajla buraxılmışdır. Qabil Zimistanovluğun tərtibçiliyi və redaktorluğu ilə çap olunan kitab tarixi şəkillərlə birlikdə 504 səhifə həcmindədir [Aşıq Ələsgər, 2014; 7, s. 89-90].

2014-cü ildə Bakı Kitab Klubu Aşıq Ələsgərin şeirlərindən ibarət **"Can" deməklə candan can əskik olmaz...** adlı kitabını nəşr etmişdir. Bu nəşrə

ustadın əvvəllər çap olunmuş 209 şeiri (101 qoşma, 33 təcnis, 12 divani, 20 müxəmməs, 10 gəraylı, 9 bağlama, 18 həcv və hərbə-zorba, 3 deyişmə, 2 qəzəl, 1 mersiye daxil edilmişdir [Aşıq Ələsgər, 2014; 7, s. 91-94].

Azərbaycan Aşıqlar Birliyi ustad sənətkarın 200 illik yubileyi qarşısında **"Aşıq Ələsgər. Lirikalar"** kitabını 2020-ci ildə "Zərdabi nəşr" MMC-də nəfis şəkildə çapdan buraxmışdır. Kitabı nəşrə hazırlayanlar professor Məhərrəm Qasımlı və Əməkdar mədəniyyət işçisi Musa Nəbioğlu, redaktoru dosent Altay Məmmədovdur. 1500 nüsxə tirajla buraxılmış 184 səhifəlik kitabın annotasiyasında deyilir ki, bu nəşr görkəmli saz-söz sənətkarı, haqq aşığı Dədə Ələsgərin zəngin poetik irsində önəmli yer tutat lirik şeirlərini çevrələyir. Toplu Aşıq Ələsgər irsinin toplanması və nəşrində əvəzsiz xidmətləri olan H.Əlizadə, M.H.Təhməsis və İ.Ələsgərin hazırladıqları kitablar, eləcə də ustad aşıqların repertuarı əsasında hazırlanmışdır [Aşıq Ələsgər, 2020; 7, s.94].

"Gərayllar", "Qoşmalar", "Təcnislər", "Müxəmməslər" bölmələrindən ibarət olan kitabdakı "Ələsgərim, hər elmindən haliyəm..." adlı ön sözə professor Məhərrəm Qasımlı yazır: *"Saz-söz dünyasında elə nadir və nəhəng simalar vardır ki, onları mənsub olduqları sənət sahəsinin simvolu hesab etmək ana südü kimi halal görünür. Bu sıradan Azərbaycan aşıqlarının bütün dövrlər üçün sənət pasportu olmaq haqqının əsas daşıyıcılarından biri Dədə Ələsgərdir"* [Aşıq Ələsgər, 2020, s.3].

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Folklor İnstitutunun hazırladığı 584 səhifəlik **"Aşıq Ələsgər"** kitabı 2021-ci ildə 300 nüsxə tirajla işıq üzü görmüşdür. Kitab Azərbaycan MEA Folklor İnstitutunun Kompüter Mərkəzində yığılmış, səhifələnmiş, "Elm və təhsil" NPM-də ofset üsulu ilə çap olunmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin "Aşıq Ələsgərin 200 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında" Sərəncamının icrası ilə əlaqədar AMEA Rəyasət Heyətinin 6 aprel 2021-ci il tarixli 9/9 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş AMEA-nın Tədbirlər planı çərçivəsində nəşr olunmuş bu kitab son layihələndən biri kimi maraq doğurur. Layihə rəhbəri AMEA Folklor İnstitutunun direktoru, akademik Muxtar Kazımoğlu-İmanov, toplayan filologiya üzrə fəlsəfə doktoru İslam Ələsgər, nəşrə hazırlayan və yeni qeydlərin müəllifi tədqiqatçı-şair Fərzali Rüstəmli, elmi redaktoru AMEA Folklor İnstitutu Aşıq yaradıcılığı şöbəsinin müdiri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi Elxan Məmmədli. *(Nədənə, titul səhifəsində nəşriyyat redaktoru kimi filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Sönməz Abbaslının, son buraxılış səhifəsində isə filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Gülnar Osmanovanın adı göstərilmişdir)* [Aşıq Ələsgər, 2021].

Kitab İslam Ələsgərin "Haqq aşığı" adlı giriş məqaləsi ilə başlanır. Sonra tədqiqatçı-şair Fərzali Rüstəmin "Müqəddəs poeziya dərsləri" adlı məqaləsi verilmişdir. O, Aşıq Ələsgər yaradıcılığının mühüm istiqamətlərini ətrafı təhlil etməklə yanaşı, sənətkarın irsinin tədqiqi və nəşri ilə bağlı maraqlı məqamlara toxunur. Haqlı olaraq bu işin ciddi məsuliyyət tələb etdiyini vurğulayan tədqiqatçı yazır: *"Ustadın şeirləri yaddaşlarda yaşayaraq bu günə çatdığına görə, onların*

əksəriyyətinin müxtəlif variantları meydana çıxmışdır. Eyni zamanda, bu irsə aid olmayan bəzi şeirlər də Ələsgər yaradıcılığı kimi təqdim olunmuşdur. Sənətkarın qardaşı Şair (Çoban) Məhəmmədin şeirləri bu qəbildəndir. Həyatını babasının yaradıcılığına həsr etmiş folklorşünas-alim İslam Ələsgər 2009-cu ildə nəşr etdirdiyi "Çoban Məhəmməd" kitabında bu xətanı aradan qaldırmış və "Bu dağlar mənim", "Gördüm", "Sınəmdə var", "Yeddidi" qoşmalarını, "Yara yetirər", "Ay "sin"ə, "sin"ə", "Ayağa, ayağa" təcnislərini, "Artıqdı", "Birə", "Bətər" müxəmməslərini bu kitaba daxil etmişdir ("Yara yetirər", "Sınəmdə var" şeirləri dastanların içində verilmişdir). Bu nəşri hazırlayanda "Çoban Məhəmməd" kitabını da nəzərə almışdır [Aşiq Ələsgər, 2021, s. 38].

Tərtibçi bildirir ki, ustadın şeirlərinin ayrı-ayrı misralarının müxtəlif variantlarını saf-çürük edərək daha düzgün variantları müəyyənəşdirməyə çalışmışdır. Onlardan bəziləri oxucuların müzakirəsinə verilmiş, digər düzəlişlər "Qeydlər" bölməsində yerləşdirilmişdir.

Fərzalı Rüstəmlinin bildirdiyinə görə, "Üreyimdə" şeiri 1990-cı ildə nəşr olunmuş "Qurbanı" kitabında Aşiq Qurbaninin adına verilmişdir. Halbuki bu, Aşiq Talibin da təsdiq etdiyi kimi, ustadın Kəlbəcərin Qamışlı kəndində bir toy məclisində dediyi dörd şeirdən biridir (Bax: "Aşiqın şeyirdləri ilə söhbət" (Aşiq Ələsgər, 1999) [Aşiq Ələsgər, 2021, s. 38].

Alim əhatəli yazısını belə bir arzu ilə bitirir: "Ərsəyə yetirdiyimiz bu nəşrin daha mükəmməl variantını hazırlamaq üçün ələsgərsevərlərin dəyərlı tövsiyələrini, məmnuniyyətlə, nəzərə almağa çalışacağıq. Dədə Ələsgərin bütün Qafqazboyu səpilmış söz incilərini arayaq, axtaraq və ən başlıcası, ondan mənəvi-ruhi yalararımıza məlhəm qoyaq" [Aşiq Ələsgər, 2021, s. 42].

Daha sonra verilən "Şeirlər" adı kitabdakı bütün əsərləri əhatə edir.

Ustad sənətkarın məşhur "Əlif-lam" şeiri əvvəldə ayrıca yerləşdirilmişdir.

"Qoşmalar" bölümünün əvvəlində verilmiş "Peyğəmbərin meracı", "Pənc Ali-əbə", "İmamlar" şeirlərindən başqa bütün əsərlər əlifba sırası ilə düzülmüşdür.

"Aşiq Ələsgər" kitabında hər şeir yeni səhifədən başlayır ki, bu da, onların axtarışını və oxunuşunu asanlaşdırır.

Sonra gələn bölmələrdən "Qoşmalar" 107, "Qoşayarpaq qoşma" 1, "Müstəzad-qoşma" 1, "Təcnislər" 22, "Dodaqdeyməz təcnislər" 5, "Ciğalı təcnislər" 5, "Müstəzad-təcnis" 1, "Divanilər" 12, "Müxəmməslər" 23, "Gəraylılar" 17, "Dildönəməz gəraylı" 1, "Bağlamalar" 9, "Həcvlər və hərbə-zorbalar" 19, "Deyişmələr" 4, "Qezəllər" 2, "Mərsiyə" 1 şeiri əhatə edir.

Əvvəlki bir sıra nəşrlərdən fərqli olaraq bu kitabdakı "Deyişmələr" bölməsində 4 şeir verilmişdir. Belə ki, "Zöhrə ilə deyishmə", "Qozqara kötyüyü ilə deyishmə", "Həcər xanımla deyishmə" digər nəşrlərdə də təkrarlanmışdır. Burada isə "Həcər xanım, qaşın, gözün təhrində / Xətt yazsam, Quranda ayə düşəmi?" misraları ilə başlayan "Həcər xanımla deyishmə"yə "Bilmirsənmi, subay gəzmək günahdı, / Şəriətə, yol-ərkana nə dedin?" misraları ilə başlayan ikinci deyishmə də əlavə edilmişdir. Beləliklə, bu nəşrdə Aşiq Ələsgərin indiyə

qədər məlum olan şeirlərinin ümumi sayı 230-a çatmışdır. Kitaba ustad sənətkarın indiyə qədər geniş oxucu auditoriyasına bəlli olmayan şeirləri də daxil edilmişdir [Aşiq Ələsgər, 2021, s. 290-293].

Kitabı çapa hazırlayan Fərzalı Rüstəmi bu məsələ ilə bağlı belə yazır: "Bu nəşrdə əvvəlki kitablarda rast gəlinən bəzi şeirləri və ələsgərsevərlərdən yeni əldə etdiklərimizi "Ustada aid edilən şeirlər" bölməsində yerləşdirməyi münasib bildik. Aşağıdakı şeirlər isə ilk dəfədir ki, bu kitabda işıq üzə görünür: "Dəyməyib", "Çəksən", "Qaçaqaç", "Məni" "Gəldi", "Sarı qız", "Sənəm, gəl", "Nə içindədi", "Üç mindi", "Qaşları calladdı", "Dəməsin", "Qəraz", "Verməmə sənə", "Ruhan məclisində, ər meydanında", "Ya Əli", "Yan gedir", "Yek-yek" və s." [Aşiq Ələsgər, 2021, s. 38].

Qeyd edək ki, "Ustada aid edilən şeirlər" bölməsində cəmi 29 şeir öz əksini tapmışdır [Aşiq Ələsgər, 2021, s. 298-327].

Bu kitabın tərtibçisi Fərzalı Rüstəmi Aşiq Ələsgərin nəvəsi və araşdırıcısı İslam Ələsgərin arxivindən tapılmış natamam şeirləri "Yaddaşlarda qalanlar" başlığı altında təqdim etmişdir. Bu bölmədə verilmiş şeir parçalarının sayı 8-dir [Aşiq Ələsgər, 2021, s. 328-330].

"Dastan-rəvayətlər" bölməsinin əvvəlində vaxtilə İslam Ələsgərin yazdığı "Bir neçə söz" verilmişdir. O yazır: "Aşiqın adı ilə bağlı dastan-rəvayətlər çoxdur. Bunların bəzilərinin variantları da mövcuddur. Biz Aşiq Talibin, Aşiq Nəcəfin və Aşiq Ağayarın söylədikləri, həqiqətlə daha yaxından səsleşən variantı məqbul saymışıq. Dilçilik baxımından əhəmiyyətini nəzərə alaraq, dastan-rəvayətlərdən ikisini ("Ələsgərnən Səhnəbani" və "Dəyirmançı aşiq"), eləcə də Aşiq haqqında söylənmış xatirələrin bir çoxunu dilimizin Göyçə şivəsində oxuculara təqdim etməyi lazım bilmişik" [Aşiq Ələsgər, 2021, s. 331]. Bu bölməyə 12 dastan-rəvayət daxildir.

"Xatirələr" bölməsinə ayrı-ayrı şəxslərin ustad haqqında xatirələrinə yer ayrılmış, buraya Aşiq Şəmşirin söylədikləri də əlavə edilmişdir.

Kitabın 537-551-ci səhifələrində verilmiş "Qeydlər" İslam Ələsgərin hazırladığı 2004-cü il nəşrindəki qeydlərin (cəmi 70 qeyd) eynidir. 551-553-cü səhifələrdəki yeni qeydlər isə (cəmi 14 qeyd) * (ulduz) işarəsi ilə seçilmişdir.

Bu nəşr AMEA Folklor İnstitutunun direktoru, akademik Muxtar Kazımoğlu-İmanovun "Şifahi yaradıcılıqda ustad sənətkar fərdiyyəti" adlı irihəcmi son söz əvəzi (s. 554-573) ilə bitir. Alim yazır ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin imzaladığı xüsusi Sərəncam işığında Aşiq Ələsgərlə bağlı yubiley tədbirlərinin keçirilməsi, heç şübhəsiz, ustad sənətkarın yaradıcılığını hərtərəfli araşdırmaqda mühüm rol oynayacaqdır. Onun fikrincə, xalq arasında Aşiq Ələsgər sözünün ilahi mənşəyinə inam tədqiqatçıları arasında bir daha bu barədə düşünbü-daşınmaq və yazı-pozu bilməyib bədahətən şeir demək hadisəsinə yenidən qayıtmaq ehtiyacı vardır [Aşiq Ələsgər, 2021, s. 554].

2021-ci ildə nəşrə hazırlanmış 304 səhifəlik "Dədə Ələsgər" kitabı 1000 nüsxə tirajla "CBS Polygraphic Production" mətbəəsində çap olunmuşdur.

Bu nəşr "Avrasiya" Beynəlxalq Əlaqələr və Araşdırmalar İctimai Birliyinin, "Nəfəs" İctimai Birliyinin, Regional Hüquqi və İqtisadi Maarifləndirmə İctimai Birliyinin dəstəyi ilə işıq üzü görmüşdür. Nəşrin Layihə rəhbəri Milli Məclisin Mədəniyyət Komitəsinin sədri Qənirə Paşayeva, məsləhətçi Milli Məclis sədrinin 1-ci müavini Əli Hüseynli, toplanarı filologiya üzrə fəlsəfə doktoru İslam Ələsgər, redaktor Araz Yaqubovlu, rəyçilər Millət vəkili Əziz Ələkbərli, "Dədə Ələsgər Ocağı" İctimai Birliyinin sədri Xətai Ələsgərov, Milli Məclisin Mədəniyyət Komitəsinin eksperti Əkbər Qoşalı, nəşrə məsul "Regional Hüquqi və İqtisadi Maarifləndirmə" İctimai Birliyinin sədri Arzu Bağirovadır. Kitab Qənirə Paşayevanın "Göycədən türk dünyasına" adlı ön sözü, İslam Ələsgərin "Haqq aşığı" adlı giriş məqaləsi ilə açılır. Daha sonra verilən "Şeyrlər" adı kitabdakı bütün əsərləri əhatə edir.

"Aşıq Ələsgər" kitabında olduğu kimi (2021) bu nəşrdə də ustadın "Əlif-lam" şeiri "Allahın adı ilə" sərlövhəsi altında əvvəldə ayrıca verilmişdir.

"Aşıq Ələsgər" nəşrindən fərqli olaraq burada bütün şeirlər ayrıca səhifədən deyil, bir-birinin ardınca verilmişdir.

"Aşıq Ələsgər" (2021) nəşrindəki kimi burada da "Peyğəmbərin məracı", "Pənc Ali-əbə", "İmamlar" şeirləri "Qoşmalar" bölümünün əvvəlində verilmiş, onlardan sonra gələn bütün əsərlər əlifba qaydasında yerləşdirilmişdir.

Bu kitabda da "Qoşmalar", "Qoşayarpaq qoşma", "Müstəzad-qoşma", "Təcnislər", "Dodaqdəyməz təcnislər", "Cığalı təcnislər", "Müstəzad-təcnis", "Divanilər", "Müxəmməslər", "Gəraylılar", "Dildönməz gəraylı", "Bağlamalar", "Həcvlər və hərbə-zorbalər", "Deyişmələr", "Qəzəllər", "Mərsiyə" bölmələri eyni ardıcılıqla, olduğu kimi verilmişdir. Yeganə fərq "Deyişmələr" bölməsindədir. Əgər "Aşıq Ələsgər" kitabında onların sayı 4-dürsə, "Dədə Ələsgər" nəşrində 3 dəyişmə var. Ümumilikdə kitabda Aşıq Ələsgərin 229 şeiri öz əksini tapmışdır.

Bu nəşrə aid qeydlər hazırlanarkən İslam Ələsgərin "Aşıq Ələsgər" (2004) kitabındakı qeydləri saxlanılmış, yeni qeydlər isə * (ulduz) işarəsi ilə fərqləndirilmişdir [Aşıq Ələsgər, 2021, s. 554].

Beləliklə, apardığımız araşdırmalar nəticəsində müəyyənləşdirə bilmişik ki, 1934-2021-ci illər arasında Bakı şəhərindəki nəşriyyatlarda Aşıq Ələsgərin müstəqil şəkildə 21 adda kitabı nəşr edilmişdir. Onlardan 8-i sovet dövründə (1934-1988) 187 min nüsxə tirajla, 13-ü isə müstəqillik illərində (1993-2021) 43 min 700 nüsxə tirajla işıq üzü görmüşdür. Həmin kitabların ümumi tirajı 230 min 700 nüsxə olmuşdur.

Müqayisə nəticəsində aydın olur ki, müstəqillik dövründə sənətkarın kitabları ad baxımından daha çox olsa da, onların ümumi tirajı sovet dövrü nəşrlərindən təqribən 4 dəfə azdır.

Aşıq Ələsgərin ayrıca çap olunmuş kitabları

Cədvəl 1.

№	Nəşr ili	Kitabın adı	Toplayan	Tərtibçi	Ön söz Redaktor	Şəhər və nəşriyyat	Səhifə	Tiraj
1.	1934	Aşıq Ələsgər	Hümmət Əlizadə	Seyid Hüseyn	Seyid Hüseyn (redaktor)	Azərbaycan	181	5.000
2.	1935	Aşıq Ələsgər	Hümmət Əlizadə	Əmir Hacıadə	Seyid Hüseyn (redaktor)	Azərbaycan	234	10.000
3.	1937	Aşıq Ələsgər	Hümmət Əlizadə			Azərbaycan	264	15.000
4.	1956	Aşıq Ələsgər	İslam Ələsgərov	İslam Ələsgərov	Osman Sarıvəlli (ön söz)	Azərbaycan	200	25.000
5.	1963	Əsərləri		Əhliman Axundov, Məhəmməd Hüseyn Təhmasib	Həmid Araslı (redaktor)	Azərbaycan	288	27.000
6.	1972	Aşıq Ələsgər. Birinci kitab	İslam Ələsgərov	Əhliman Axundov, Məhəmməd Hüseyn Təhmasib	Həmid Araslı (redaktor)	Elm	328	35.000
7.	1972	Aşıq Ələsgər. İkinci kitab	İslam Ələsgərov	Əhliman Axundov, Məhəmməd Hüseyn Təhmasib	Həmid Araslı (redaktor)	Elm	328	35.000
8.	1988	Seçilmiş əsərləri	İslam Ələsgərov	İslam Ələsgərov	İslam Ələsgərov (ön söz)	Yazıçı	184	35.000
9.	1993	Gözüm bir alagöz xanıma düşdü	İslam Ələsgər	Muxtar Qaradaşlı	Firuzə Rəzabəyova (redaktor)	Yazıçı	144	6.200
10.	1997	Aşıq Ələsgər. Hikmət dünyası		Eldar İsmayıl	Eldar İsmayıl İsgəndər Məmmədov (himayəçi)	Ağdağ	40	1.000
11.	1999	Əsərləri, dastan-rəvayətlər, xatirələr	İslam Ələsgər	İslam Ələsgər	İslam Ələsgər (ön söz və qeydlər)	Şərq-Qərb	578	1.000 (Şərti göstərilir)
12.	2003	Aşıq Ələsgər. Şeyrlər, dastan-rəvayətlər, xatirələr		İslam Ələsgər	Dilsuz (redaktor) Nailə Ələsgərova (rəssam)	Çinar-Çap	496	700
13.	2004	Aşıq Ələsgər. Şeyrlər, dastan-rəvayətlər, xatirələr		İslam Ələsgər	İslam Ələsgər (ön söz və qeydlər) Qara Namazov (redaktor)	Çaşıoğlu	488	5.000
14.	2004	Əsərləri	İslam Ələsgər	İslam Ələsgər		Şərq-Qərb	400	25.000
15.	2008	Bütün əsərləri		Qabil Zimistanoğlu	Nəriman Əbdülrəhmanlı (redaktor)	Qanun	256	500

№ 1 (14)

2022

16.	2011	Aşıq Ələsgərin hikmət dünyası	İslam Ələsgər	İslam Ələsgər (ön söz) Zəlimxan Yaqub (məsləhətçi) Musa Nəbiyev (redaktor)	Elm və təhsil	32	1.500
17.	2014	Bütün əsərləri	Qabil Zimistanoğlu	Qabil Zimistanoğlu (redaktor)	"OL" MMC	504	500
18.	2014	"Can" deməklə candan can əskik olmaz... Şeirilər	Kitab Klubu			320	500 (Şərti göstərilir)
19.	2020	Lirika	Məhərrəm Qasımlı, Musa Nəbiyev (nəşrə hazırlayanlar)	Altay Məmmədov (redaktor)	"Zərdabi nəşr" MMC	184	1.500
20.	2021	Aşıq Ələsgər [Mətn]: [Şeirilər, dastan-rəvayətlər, xatirələr]	İslam Ələsgər	Elxan Məmmədli (redaktor)	Elm və təhsil	584	300
21.	2021	Dədə Ələsgər	İslam Ələsgər	Araz Yaqubov (redaktor)	CBS PP MMC	304	1.000

Çap olunmuş bütün kitabların ümumi tirajının miqdarı (nüsxə ilə) – 230 min 700 nüsxə

c) Xarici dillərdə

Aşıq Ələsgərin kitabları rus və digər xarici dillərdə dəfələrlə nəşr olunmuşdur. Belə ki, ustadın "Стихи" ("Şeirilər". Bakı: Elm, 1972, 128 s. Tərcümə: Konstantin Simonov, Vladimir Qafarov), "Алескер" ("Ələsgər". Bakı: Yazıçı, 1984, 62 s. Tərcümə: Vladimir Qafarov), "Лирика" ("Lirika". Bakı: Işıq, 1989, 72 s.) adlı kitabları rus dilində çapdan buraxılmışdır.

Azərbaycan Respublikası "Kitab" Cəmiyyəti 1999-cu ildə Aşıq Ələsgərin "Seçilmiş əsərləri"ni ("Вдвоем с Алескером отправившись в сад... избранная лирика") rus dilində miniatur kitab formatında (9x6 sm) "Ulduz" Eksperimental İstehsalat Müəssisəsinin mətbəəsində nəfis şəkildə nəşr etdirmişdir. Nazirlər Kabinetinin 1 aprel 1999-cu il tarixli Sərəncamı ilə 500 nüsxə tirajla işıq üzü görmüş bu kitab 136 səhifədən ibarətdir. Miniatur nəşr Xalq yazıçısı Elçinin "Təşrif buyur, gedək başa" (Вдвоем с Алескером отправившись в сад...) adlı ön sözü ilə açılır. Kitabın tərtibçisi Elçin, redaktoru Zərifə Salahova, rəssamı İsmayıl Məmmədovdur. Burada Konstantin Simonovun tərcüməsində ustad sənətkarın 7 şeiri, Vladimir Qafarovun çevirməsində isə 71 əsəri öz əksini tapmışdır.

2009-cu ildə "Nurlan" nəşriyyatının çapdan buraxdığı üçcildlik "Антология азербайджанской поэзии" ("Azərbaycan poeziya antologiyası") kitabında Aşıq Ələsgərin qoşmalarına da yer ayrılmışdır.

Bununla yanaşı, 1971-2021-ci illərdə Bakı, Təbriz, Ankara, İstanbul, Moskva, Berlin, Tiflis və başqa şəhərlərdəki nəşriyyatlarda Aşıq Ələsgərin kitabları türk, ingilis, alman, fransız, fars, gürcü, tat və başqa dillərdə nəşr olunmuşdur.

№ 1 (14)

2022

2.2. Aşıq Ələsgərin əsərlərinin daxil edildiyi kitablar

a) Sovet dövrü

Görkəmli Azərbaycan ədəbiyyatşünası və folklorçusu Hümət Əlizadə uzun illər ərzində topladığı materiallar əsasında "El ədəbiyyatı nümunələri" seriyasından "Azərbaycan aşıqları" kitabını nəşrə hazırlamışdır. Bu nəşr 1929-cu ildə Azərnəşrdə işıq üzü görmüşdür. Cəmi 296 səhifə həcmində olan həmin kitab 3 min nüsxə tirajla buraxılmışdır.

Kitabın cildindəki məlumatlar əvvəlki latın qrafikası ilə bu cür yazılmışdır:

El ədəbiyyatı nümunələri // Toplayanъ Him. Əlizadə // Azərbaycan aşықлары // I // Azərnəşr // 1929

Kitabın əvvəlində Abdulla Şaiq Talıbzadənin "Müqəddimə"si, Hümət Əlizadənin "El ədəbiyyatı və inqilab" adlı məqaləsi verilmişdir. Kitabda Göyçəli Aşıq Ələsgər, Şair Vəli, Aşıq Söyün, Xəyyat Mirzə, Aşıq Əsəd, Gərgərli Məhəmməd, Aşıq Əmrəh və başqalarının, ümumiyyətlə, 80 el aşığı və şairinin yaradıcılığından seçmələr daxil edilmişdir. Aşıq Ələsgər irsinə dair nümunələr "Əsərlərindən nümunələr: Deyişmə: [Aşıq Ələsgərlə Aşıq Söyünün]"; "Təcnis"; "Dağlar"; "Dodaq dəyməzdən və ya zərxətəji təcnis"; "Gözəlləmə"; "Deyişmə: [Aşıq Ələsgərlə Həcər xanım]" başlıqları ilə verilmişdir [Azərbaycan aşықлары, 1929, s. 11-31; 7, s. 61; 9, s. 546].

Hümət Əlizadə "El ədəbiyyatı nümunələri" seriyasından "Azərbaycan aşıqları" kitabının yeni nəşrini 1930-cu ildə çap etdirmişdir.

Kitabın cildindəki məlumatlar əvvəlki latın qrafikası ilə bu cür yazılmışdır:

El ədəbiyyatı nümunələri // Toplayanъ // Him. Əlizadə // Azərbaycan aşықлары // II // Azərnəşr // 1930

Azərnəşrdə 3 min nüsxə tirajla buraxılmış həmin kitab 276 səhifədən ibarətdir. Burada 85 ayrı-ayrı el aşıq və şairləri ilə yanaşı, Aşıq Ələsgərin yaradıcılığına da yer ayrılmışdır. "Aşық Ələsgər" başlığından sonra, şairlərdən əvvəl belə bir qeyd verilmişdir: "Bu aşық hakkında "Azərb. aşықлары"nın 1-nci cildində məlumat verildiyindən oraya baxmalı". Daha sonra kitabda aşığın 14 şeiri ("Çərşənbə günündə, çeşmə başında"; "Ay arıflar, gəlin sizə söyləyim"; "Can deməknən candan can əskik olmaz"; "Anıf olan gəlin sizə söyləyim"; "Tovuz kimi qalxdı çeşmə başından"; "Gedin deyin o gəlinə"; "Qabiliyyətdə, mərifətdə, camalda"; "Can qurban eyləsən layıqdi, layıq"; "Bir bölük pərilər, pəriyədələr"; "Eşq oduna yanan aşkara yanmaz"; "Gözəl səndə nə qaydadı"; "Durum dolanın başına"; "Göz-gözə baxanda məhəbbətinən", "Güləbətın qıyı tər sinən üstə") öz əksini tapmışdır. [Azərbaycan aşықлары, 1930, s. 22-28; 7, s. 95; 9, s. 546].

Hümət Əlizadənin toplayıb tərtib etdiyi və "Mübariz allahsızlar kitabxanası" seriyası ilə 1937-ci ildə çapdan buraxdığı kitab isə "Din və mövhumat əleyhinə el şeirləri" (əvvəlki latın qrafikası ilə: Din və mövhumat

əlejhinə el şe'rləri) adlanır. Azəməşrdə 4 min nüsxə tirajla çıxmış 36 səhifəlik kitabın redaktoru A.Əfəndiyevdir. Kitabda Aşıq Məhəmməd, Aşıq Hüseyn, Aşıq Musa, Molla Cümə, Aşıq Nəcəf və digər el şairləri ilə bərabər Aşıq Ələsgərin "Mollalar" şeiri də daxil edilmişdir [Din və mövhumat əlejhinə el şe'rləri, 1937; 9, s. 546-547].

(Xatırlatma: "Aşıq Ələsgər" bibliografiyasında bu kitaba dair məlumat yoxdur).

Həmin kitabın təkmilləşdirilmiş nəşri "Din və mövhumat əlejhinə aşıq şeirləri" (əvvəlki latın qrafikası ilə: **Din və mövhumat əlejhinə aşıq şeirləri**) adı ilə 1938-ci ildə Azəməşrdə 5 min nüsxə tirajla 52 səhifə həcmində yenidən buraxılmışdır. Aşıq Ələsgərin "Mollalar" şeiri də öz əksini tapmışdır [Din və mövhumat əlejhinə aşıq şeirləri, 1938; 9, s. 547].

(Xatırlatma: "Aşıq Ələsgər" bibliografiyasında bu kitaba dair məlumat yoxdur).

1941-ci ildə dahi şairimiz Nizami Gəncəvinin 800 illik yibileyinə hazırlıq ərəfəsində Azərbaycan SSR Xalq Komissarları Soveti yanında Nizami Yubiley Komiteti ilə Azərbaycan Sovet Yazıçıları İttifaqının birlikdə hazırladıqları "Nizami" çoxcildliyinin 3-cü kitabında Aşıq Ələsgərin Nizami cinaslı təcnisinə də yer ayrılmışdır [Nizami, 1941, s. 251; 7, s.96].

Azərbaycan SSR Mədəniyyət Nazirliyinin Respublika Xalq Yaradıcılığı Evi 1957-ci ildə 290 səhifəlik **"Aşıqlar"** kitabını "Qızıl Şərq" mətbəəsində 3 min nüsxə tirajla nəşr etdirmişdir. Bu kitabın tərtibçisi Səttar Axundov, redaktoru Həmid Araslıdır. Buraya XVI-XX əsrlərdə yaşayıb-yaratmış aşıqların, o cümlədən Qurbani, Aşıq Abbas Tufarqanlı, Xəstə Qasım, Aşıq Abdulla, Aşıq Valeh, Aşıq Dilqəm, Molla Cümə, Şəmkirli Aşıq Hüseyn və başqa sənətkarların yaradıcılığından seçmələr daxil edilmişdir. Kitabda Aşıq Ələsgərin ədəbi irsi 47 müxtəlif şəkili şeirlə təmsil olunmuşdur [Aşıqlar, 1957, s. 87-112].

Kitaba "Aşıq yaradıcılığı" adlı ön söz yazmış Həmid Araslı qeyd edir ki, aşıq şeirinin müntəzəm toplanılma və nəşri işi əsasən sovet hakimiyyəti illərindən başlanmışdır. Həmin dövrdə qəzet və məcmuələrdə aşıq şeirləri nəşr edildiyi kimi 1927-1928-ci illərdə Salman Mümtəz tərəfindən toplanılmış iki cildlik "El şairləri" əsərində klassik aşıqlardan müəyyən nümunələr nəşr edilmişdir.

Aşıq şeirinin toplanılmasında xüsusən Hümət Əlizadənin böyük xidməti olduğunu vurğulayan alim xatırladır ki, o, 1937-ci ildə iki cildən ibarət "Aşıqlar" kitabını hazırlayıb çapdan buraxdırmışdır. Bu əsərdə klassik və müasir aşıqların mühüm əsərlərini toplamış, eləcə də Aşıq Ələsgərin, Aşıq Əsədın, Bozalqanlı Aşıq Hüseynin kitabçalarını nəşr etdirmişdir.

Həmid Araslının məlumatına görə, Azərbaycan Xalq Yaradıcılığı Evinin oxuculara təqdim etdiyi "Aşıqlar" adlı kitab Hümət Əlizadənin topladığı materiallardan və Səttar Axundovun həmin müəssisədə işləyərkən topladığı aşıq şeirləri əsasında tərtib edilmişdir [Aşıqlar, 1957, s. 16].

Səttar Axundov **"Aşıqlar"** kitabının ikinci nəşrini Respublika Xalq Yaradıcılığı Evinin xətti ilə 1960-cı ildə yenidən çapdan buraxdırmışdır. Azərbaycan aşıqlarının III qurultayına ithaf edilən və 184 səhifədən ibarət olan bu nəşrin redaktoru İsmayıl Soltandır. Kitabda Aşıq Ələsgərin ayrı-ayrı janrlarda 34 şeiri dərc olunmuşdur [Aşıqlar, 1957, s. 56-72; 7, s. 97].

Məlumat üçün əlavə edək ki, 1963-cü ildə İrəvanda nəşr olunmuş **"Ədəbi Ermənistan"** məcmuəsinin 5-ci kitabı işıq üzü görmüşdür. Min nüsxə tirajla çıxan toplusunun "Şifahi xalq ədəbiyyatı" bölməsində **"Aşıq Ələsgərin qeyri-mətbu şeirləri"** başlığı altında ustadın o zamana qədər çap üzü görməyən əsərləri oxuculara təqdim edilmişdir [Ədəbi Ermənistan: Məcmuə: Beşinci kitab. - İrəvan: Haypethrat, 1963. - 342 s. (s. 325-330); 7, s. 97].

Azəməşrin 1964-cü ildə buraxdığı 160 səhifəlik **"Telli saz ustadları"** (tərtibçi Əhliman Axundov, redaktoru Məmməd Hüseyn Təhməsisib) kitabında Aşıq Ələsgərin 7 şeiri ("Olacaqdı", "Yaxşıdı", "Yaman at", "Görmədim", "Ad olmaz", "Gərəkdi", "Eylər") dərc edilmişdir [Telli saz ustadları, 1964; 7, s. 120-127].

1970-ci ildə "Gənclik" nəşriyyatında çap olunmuş **"Aşıqlar"** kitabının 47-59-cu səhifələrində Aşıq Ələsgərin "Ustadnəmə" (Aşıq olub tərki vətən olanın); "Yaylaq" (Gözəllər seyrəngahısan); "Dağlar" (Bahar fəslı, yaz ayları gələndə); "Dağlar" (Bir il yarım novbahardan keçəndə); "Dolanır" (Axşam, səhər, çəşmə, sənin başına); "Dönübdü" (Ala gözlüm, səndən ayrı düşəli); "Düşdü" (Çərşənbə günündə şeşmə başında); "Düşdü" (Səvdiciyim, hanı gözəllər xanı); "İncimərəm" (İstər dara çəkdi, istər qul eyle); "Gördüm" (Gedirdim güzarım düşdü bulağa); "Dönübdü" (Fələyin cəbrindən, el tənəsindən); "Ola" (Hər yetən gözələ gözəl demərəm); "Dünyada" (Qafil könül, bu nə yoldu tutubsan); "Narın üz" (Könül, sən ki düşdün eşqin bəhrinə); "Tez-tez" (Sarsağınan seyrə çıxsan səhraya); "Bax-bax" (Sağ əlində qız şənə, sevdiciyim) şeirləri (cəmi 16 şeir) verilmişdir. 108 səhifəlik kitabın tərtibçisi və redaktoru İlyas Tapdıq, rəssamı S.Qəmbərovdur. Kitabda Hüseyn Hüseynzadənin (Arifin) "Bir neçə söz" adlı yığcam giriş məqaləsi dərc edilmişdir [Aşıqlar, 1970, s. 47-59; 7, s. 98].

1983-cü ildə Azərbaycan EA-nın Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu "Azərbaycan xalq ədəbiyyatı" seriyasından **"Azərbaycan aşıqları və el şairləri"** adlı ikicildliyi nəşrə hazırlayıb çap etdirmişdir. Cildlərin hər biri "Elm" nəşriyyatında 35 min nüsxə tirajla buraxılmışdır. 1984-cü ildə çıxmış ikinci cildə Aşıq Ələsgərin bir sıra gəraylıları, qoşmaları, təcnisləri, divanları, müxəmməsləri öz əksini tapmışdır [Azərbaycan aşıqları və el şairləri. 2-ci cild, 1984, s. 5-34; 7, s. 98].

Hüseyn Arif və Mürsəl Həkimovun tərtibçiliyi ilə **"Aşıq şeirindən seçmələr"** kitabı 1984-cü ildə "Gənclik" nəşriyyatında işıq üzü görmüşdür. Kitabda Aşıq Ələsgərin əsərlərindən nümunələr də dərc edilmişdir [Aşıq şeirindən seçmələr, 1984, s. 30-32; 44; 64-65; 88-93; 112-114; 123; 138-139; 140-141; 146-147; 156-157; 165; 167-168; 171-172; 175; 180-182; 186-187; 7, s.100].

Folklorşünas alim Paşa Əfəndiyevin tərtibçiliyi ilə 1985-ci ildə "Maarif" nəşriyyatında "Məktəb kitabxanası" seriyasından **"Xalqın söz xəzinəsi"** kitabı çapdan çıxmışdır. Burada Aşıq Ələsgərin 3 qoşması, 2 gəraylısı da verilmişdir [Xalqın söz xəzinəsi, 1985, s. 248-251; 7, s. 101].

"Cənnətin qəbzı" kitabında Azərbaycan yazıçıların ateizm mövzusunda şeir və nəsr əsərləri toplanmışdır. Kitabı toplayan və tərtib edən Y. Hacıyev, redaktoru A. Hüseynova, ön sözün müəllifi Q. Məmmədliyədir. 1986-cı ildə nəşr olunmuş topluda Aşıq Ələsgərin "Göyçəyə məlum olsun" və "Mollalar" şeirləri də verilmişdir [Cənnətin qəbzı, 1986, s. 50-52; 7, s. 101].

Filoloq alim Rüstəm Rüstəmzadənin toplayıb tərtib etdiyi **"Aşıq rəvayətləri"** kitabı 1988-ci ildə "Gənclik" nəşriyyatında işıq üzü görmüşdür. Tənizlə Cəmilovannın redaktorluğu ilə çıxan 156 səhifəlik kitabın annoitasiyasında deyildiyi kimi, klassik aşıq poeziyasının, xalq musiqisinin görkəmli el sənətkarlarının həyat və yaradıcılığının öyrənilməsində poetik rəvayətlər əvəzsiz mənbə sayıla bilər.

Kitabın "Rəvayətlər" adlı ön sözündə Rüstəm Rüstəmzadə yazır: "Lakin bir qrup rəvayətlər də vardır ki, onlar yalnız nəsrə deyil, nəsrə nəzmin növbələşməsi prinsipi əsasında yaradılmışdır. Bu qəbil rəvayətlər isə nağıllardan uzaqlaşaraq forma etibarilə xalq dastanlarına yaxınlaşmışlar. Bunlar ustad sənətkarların, xalq aşıqlarının adı ilə bağlıdır. Məşhur aşıq Ələsgərin adı ilkə bağlı olan rəvayətlərin bir qismi ilk dəfə Azərbaycan SSR EA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu Folklor şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən toplanaraq 1963-cü ildə nəşr olunan "Aşıq Ələsgər" kitabına daxil edilmişdir. Məhz bundan sonra belə rəvayətlərin toplanıb yazıya alınmasına maraq artmışdır" [Aşıq rəvayətləri, 1988, s. 3].

Tərtibçi daha sonra qeyd edir ki, kitaba daxil edilən görkəmli el sənətkarlarından Ələsgərin, Göyçəli Aşıq Musanın, Dollu Mustafanın, Aşıq Bəhrəmin, Zərzəbilli Aşıq Məhəmmədin, Molla Cümənin, Hüseyn Şəmkirinin, Şair Cavadın, Qəmli Hüseynin, Bozalqanlı Aşıq Hüseynin yaradıcılığı ilə bağlı olan bu rəvayətlər ilk dəfə nəşr olunur" [Aşıq rəvayətləri, 1988].

Kitabda verilən rəvayətlərin altısı Aşıq Ələsgərlə bağlıdır. Onların heç biri 1963-cü il nəşrinə daxil edilməmişdir. Həmin rəvayətlər bunlardır: "Aşıq Ələsgər və Həcər xanım", "Aşıq Ələsgər və elçi", "Bəşirin toy əhvalatı", "Dəli Ali ilə Aşıq Ələsgərin ikinci görüşü", "Aşıq Ələsgərlə Kəsəmənli Aşıq Hüseynin rəvayəti", "Aşıq Ələsgərin Xınna dərəsi əhvalatı" [Aşıq rəvayətləri, 1988, s. 100-150].

b) Müstəqillik dövrü

1991-ci ildə "Yazıçı" nəşriyyatında işıq üzü görmüş **"Ələsgər ocağı"** kitabında ustad sənətkarın mənsub olduğu şəcərənin ən istedadlı nümayəndələrinin – tanınmış aşıqlarının və el şairlərinin əsərlərindən seçmələr toplanmışdır. Topluya Ələsgərin atası Alməmmədin, qardaşı Çoban Məhəmmədin, qardaşı oğulları Aşıq Qurbanın, Növrə İmanın, Aşıq Nəcəfin,

Aşıq Musanın, oğulları Bəşirin, Şair Əbdüləzimin, Talibin, nəvəsi Həşimin, nəticəsi İsmixanın və başqalarının əsərlərindən nümunələr daxil edilmişdir. Topulun 8-43-cü səhifələri Aşıq Ələsgərin yaradıcılığından seçmə örnəkləri əhatə edir. 304 səhifədən ibarət kitabdakı şeirləri toplayan və tərtib edən İslam Ələsgər, nəşrin redaktoru Zəlimxan Yaqubdur. Toplu 18 min nüsxə tirajla buraxılmışdır [Ələsgər ocağı, 1991, s. 8-43; 7, s. 101-102].

"Azərbaycan" nəşriyyatı 1999-cu ildə "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının 1300 illik yubileyinə həsr olunmuş irihəcmli antologiyayı oxuculara təqdim etmişdir. **"Min beş yüz ilin oğuz şeiri"** adlanan bu fundamental nəşrdəki şeir mətnlərinin, müəlliflərin və əsərlər haqqında məlumatların, lüğətin tərtibçisi, ön və son sözlərin müəllifi Anar; redaktorları Azər Bağirov, Nahad Əliyev; rəssamı Zaur Əliyevdir. Antologiyaya "Aşıq Ələsgərlə Aşıq Hüseynin deyişməsi" (s. 398-399); həmçinin Aşıq Ələsgərin şeirlərindən ibarət "Qoşmalar"; "Qoşayarpaq qoşma"; "Gəraylılar"; "Təcnis"; "Cığalı təcnis"; "Ayaqlı təcnis"; "Dodaqdəyməz təcnis"; "Dildönməz" bölmələri daxil edilmişdir [Min beş yüz ilin oğuz şeiri, 1999, s. 408-419; 7, s. 102].

1999-cu ildə Azməşrin nəşr etdiyi **"Sazlı-sözlü Göyçə"** kitabını İslam Ələsgər toplayıb tərtib etmiş və ön söz yazmışdır. Kitabın redaktoru İslam Sadiqdir. Burada Aşıq Ələsgərin şeirlərindən nümunələr də verilmişdir [Sazlı-sözlü Göyçə, 1999, s. 41-52; 7, s. 102].

"Azərbaycan folkloru antologiyası"nın **"Göyçə folkloru"** adlı III kitabı Azərbaycan MEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu Elmi Şurasının qərarı ilə 2000-ci ildə "Səda" nəşriyyatında işıq üzü görmüşdür. Bu irihəcmli kitabdakı materialları folklorşünas alim Hüseyn İsmayilovun toplayaraq tərtib etmiş və ön söz yazmışdır. kitabında Aşıq Ələsgərlə bağlı 15 dastan verilmişdir. Kitabın redaktoru Yaşar Qarayev, rəyçiləri Mürsəl Həkimov, Qara Namazov, Oruc Əliyev, nəşrinə məsul Əziz Ələkbəridir. Kitabda "Aşıq Ələsgərnin Mir Məcid Ağanın görüşü" rəvayəti, "Aşıq Ələsgərin Qaraqoyunlu səfəri" dastanı da çap olunmuşdur [Göyçə folkloru, 2000, s. 442-445; 481-491].

Hüseyn İsmayilovun toplayıb tərtib etdiyi, ön söz, qeyd və izahlar yazdığı, 2001-ci ildə "Səda" nəşriyyatında çapdan buraxdığı **"Göyçə dastanları və aşıq rəvayətləri"** kitabında isə Aşıq Ələsgərlə bağlı 15 dastan verilmişdir. Bu kitab Azərbaycan MEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Folklor Elmi Mədəni Mərkəzində nəşrə hazırlanmışdır. Həcmi 700 səhifədən ibarət olan kitabın redaktoru Yaşar Qarayev, rəyçiləri Qara Namazov, Mürsəl Həkimov, Oruc Əliyev, nəşrinə məsul Əziz Ələkbəridir. "Qeydlər və izahlar" bölməsində deyilir ki, dastanlar əvvəllər nəşr edilmiş ayrı-ayrı kitablardan götürülmüşdür. "Aşıq Ələsgərin Türkiyə səfəri" dastanını isə şair-filoloq Salman Əliyev Ağbulaqdan olan 70 yaşlı Aşıq Abbasəli Abbasovun dilindən yazıya almışdır. Dastan ilk dəfə çap olunur [Göyçə dastanları və aşıq rəvayətləri, 2001, s. 698].

(Xatırlatma: "Aşıq Ələsgər" bibliografiyasında bu kitaba dair məlumat yoxdur).

İslam Ələsgərin toplayıb tərtib etdiyi "Sazlı-sözlü Göyçə" kitabı 2002-ci ildə Dilsuzun redaktorluğu ilə yenidən nəşr edilmişdir. Burada Aşiq Ələsgərin 10 şeiri verilmişdir [Sazlı-sözlü Göyçə, 2002, s. 24-32; 7, s. 102].

2004-cü ildə nəşr edilmiş "Azərbaycan aşığıları" kitabının tərtibçiləri İsrail Abbaslı ilə Bəhlül Abdulla, öz sözün müəllifi İsrail Abbaslı, redaktoru Qara Namazovdur. Kitabda Aşiq Ələsgərin gəraylı, qoşma və təcnislərindən nümunələrə də yer ayrılmışdır [Azərbaycan aşığıları, 2004, s. 201-207; 7, s. 103].

"El çələngi (Xalq şeirindən seçmələr)" kitabı da 2004-cü ildə çapdan çıxmışdır. Professor Qara Namazovun tərtibçiliyi ilə buraxılan bu nəsrə Aşiq Ələsgərin 18 şeiri daxil edilmişdir [El çələngi, 2004, s. 186-200; 7, s. 103].

2005-ci ildə "Şərq-Qərb" nəşriyyatında "Azərbaycan aşiq şeirindən seçmələr" ikicildliyi işıq üzü görmüşdür. Prezident İlham Əliyevin "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" 12 yanvar 2004-cü il tarixli 56 nömrəli Sərəncamı ilə buraxılan bu kitab "Azərbaycan aşığıları və el şairləri" ikicildliyi (1983-1984) əsasında təkmilləşdirilərək təkrar nəşrə hazırlanmışdır. Əhliman Axundov, İsrail Abbaslı, Hüseyn İsmayilovun tərtibçiliyi ilə nəşr edilmiş 2-c cildə Aşiq Ələsgərin şeirləri də verilmişdir [Azərbaycan aşığıları, 2005, C. 2, s. 4-35; 7, s. 103].

Folklorşünas alim Məhərrəm Qasımlının tərtibçiliyi ilə 2006-cı ildə "Altun kitab" nəşriyyatında "Aşiq şeiri" antologiyası işıq üzü görmüşdür. "Şifahi xalq ədəbiyyatı" seriyasının "Məktəblinin kitabxanası" rubrikasında nəşr olunmuş kitabda Aşiq Ələsgərin 12 şeiri öz əksini tapmışdır. Titul səhifəsində xalqçı-rəssam Kamil Əliyevin naxışlarından istifadə olunmuşdur [Aşiq şeiri, 2006, s. 56-68; 7, s. 104].

"Altun kitab" nəşriyyatı 2007-ci ildə "Şifahi xalq ədəbiyyatı" seriyasından "Aşiq şeiri" adlı antologiyayı təkrar çapdan buraxmışdır. 600 nüsxə tirajla nəşr edilmiş bu kitab 112 səhifədən ibarətdir. Topulun tərtibçisi Məhərrəm Qasımlı, rəssamı Şəlalə Rüstəmovadır. Kitabın titul səhifəsində xalqçı rəssam Kamil Əliyevin naxışlarından istifadə olunmuşdur [Aşiq şeiri, 2007, s. 56-68; 7, s. 104].

AMEA-nın Folklor İnstitutu Elmi Şurasının qərarı ilə Hüseyn İsmayilovun "Göyçə aşığıları və el şairləri" toplusunun II cildi 2009-cu ildə (nədənə titul səhifəsinin arxasında və təsvirdə 2010 yazılmışdır) "Nurlan" nəşriyyatında çap olunmuşdur. 594 səhifədən ibarət olan kitabın əvvəlində müəllifin "Aşiq Ələsgər (1821-1926)" adlı geniş həcmli elmi tədqiqat əsəri verilmişdir (səh. 3-102). Kitabda ustad sənətkarın əsərləri və onunla bağlı olan dastanlar öz əksini tapmışdır [Göyçə aşığıları və el şairləri, 2009, s. 103-579; 7, s. 104].

Maarifə Hacıyeva və Mehmet Rıhtımın "Folklor və təsəvvüf ədəbiyyatı sözlüyü"nün "Göyçə folkloru" adlı 3-cü kitabı AMEA-nın Folklor İnstitutu Elmi Şurasının qərarı ilə 2009-cu ildə "Nurlan" nəşriyyatında çıxmışdır. Kitabda "Aşiq Ələsgərlə Həcər xanımın dəyişməsi", "Yaraşır əndamına geyindiyn sarı, gözəl" və başqa şeirlər nümunə kimi verilmişdir [Göyçə folkloru, 2009, s. 90; 139-140].

AMEA-nın Folklor İnstitutunun qərarı ilə çap olunan "Azərbaycan folkloru külliyyatı" çoxcildliyi seriyasından XVIII cildin VIII kitabı "Dastanlar" adı ilə

təqdim edimişdir. 2010-cu ildə "Nurlan" nəşriyyatında 364 səhifəlik bu kitabın tərtibçiləri Hüseyn İsmayilov və Əziz Ələkbərlidir. Kitabda "Ələsgərnən Səhnəbəni"; "Aşiq Ələsgərin Türkiyə səfəri"; "Aşiq Ələsgər qarabağlıların yaylağında"; "Aşiq Ələsgərin Qaraqoyunlu səfəri"; "Aşiq Ələsgərin. Dəli Alının toyuna gəlməsi"; "Aşiq Ələsgər Yanşaqda"; "Aşiq Ələsgərlə Həcər xanım"; "Aşiq Ələsgərnən Aşix Nəsinin qavaxlaşması"; "Aşiq Ələsgərnən şəmki Aşiq Hüseynin görüşü"; "Aşiq Ələsgərnən Mir Məcid ağanın görüşü"; "Aşiq Ələsgərnən Şair Nağı"; "Anaxanın küsməyi"; "Aşiq Ələsgərin Qarabağ səfəri"; "Aşiq Ələsgərin İrəvan səfəri"; "Aşiq Ələsgər Kəlbəcərin Qılışdı kəndində" adlı 15 dastan verilmişdir [Dastanlar, 2010].

"Azərbaycan folkloru külliyyatı" çoxcildliyinin 2010-cu ildə çap olunan XXI cildinin "Dastanlar" adlanan IX kitabının əvvəlində Aşiq Ələsgərin bir ustadnaməsi dərc edilmişdir [Dastanlar, 2010, s. 3-4; 7, s. 106].

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 22 aprel 2010-cu il tarixli 112 nömrəli Sərəncamına əsasən "Azərbaycan qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtoğrul Cavid" çoxcildliyi nəşr olunmuşdur. Layihənin rəhbəri AMEA Hüseyn Cavidin Ev Muzeyinin direktoru, filologiya üzrə elmlər doktoru Gülbəniz Babaxanlı, elmi redaktoru Teymur Kərimlidir. Əvvəlki cildlərin titul səhifəsində nəşrin 12 cildəndən ibarət olduğu göstərilərsə də, son kitabda "On üç cildə. XII-XIII cildlər" yazılmış, daha doğrusu, son 2 cild bir kitabda çıxmışdır. Kitabın I-X cildləri 2011-ci ildə, XI-XIII cildləri 2015-ci ildə çap edilmişdir. Çoxcildliyin ideyası görkəmli Azərbaycan şairi və dramaturqu Hüseyn Cavidin oğlu, gənc tədqiqatçı Ərtoğrul Cavid (1919-1943) tərəfindən tədqiqata cəlb edilmiş, rəyləşdirilmiş və AMEA Hüseyn Cavidin Ev Muzeyində qorunub saxlanılan zəngin folklor xəzinəsinin təbliğindən ibarətdir. Kitabın əsas məzmununu xalqın içərisindən toplanmış nağıllar, dastanlar, müxtəlif janrları əhatə edən aşiq poeziyası nümunələri, bayatılar, laylalar, holavalar, oxşamalar, xalq mahnıları, muğam mətnləri, oyun havaları, toy və yas mərasimləri və s. folklor-etnoqrafiya materialları təşkil edir.

Çoxcildliyin bütün kitablarının forzasında Heydər Əliyevin bu sözləri epigrafla kimi verilmişdir: "1942-ci il ii. Naxçıvanda idim. Dedilər ki, Hüseyn Cavidin oğlu burdadır. Onda onu əsgərlikdən buraxmışdılar Naxçıvana. Bir dəfə küşədə gələndə Ərtoğrolu mənə göstərdilər. Əsgər geyiminə idi, üzü çox solmuşdu, amma sifəti çox gözəl oğlan idi" [Azərbaycan qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtoğrul Cavid].

Çoxcildliyin 2011-ci ildə işıq üzü görmüş X kitabı "Azərbaycan aşiq yaradıcılığı və Ərtoğrul Cavid" adlanır. 304 səhifəlik cildin tərtibçisi Gülbəniz Babaxanlı, elmi redaktoru Teymur Kərimlidir. Annotasiyada qeyd edilir ki, bi cildə Aşiq Ələsgər və onun poetik çevrəsində olan aşığıların əsərləri və həmin əsərlərə Ərtoğrul Cavidin elmi rəyləri verilmişdir. Çap olunan materialların əlyazmaları Hüseyn Cavidin Ev Muzeyində qorunub saxlanılır.

"Aşiq Ələsgər və onun poetik çevrəsi haqda qiymətli araşdırma" adlı ön sözdə Gülbəniz Babaxanlı yazır ki, araşdırıcı Ərtoğrul Cavid əsas diqqətini Aşiq

Ələsgər irsinin tədqiqinə yönəldərək, onun aparıcı istiqamətlərini və ən başlıcası isə müasirliyi müəyyənləşdirmək yolunda öz erudisiya və istedadını əsirgəməmişdir. Bu səbəbdən ki, ilk rəyinin sonunda belə bir yekun nəticəni irəli sürür: "Toplanmış bütün materiallardan Ələsgərə aid parçaları ayırmaq, oxunduğu havaları ilə mükəmməl çapa hazırlamaq".

Kitabda Hümət Əlizadə tərəfindən toplanmış materialların içərisində 35 aşığından 61 poetik parça, o cümlədən Aşiq Ələsgərin 19 şeiri, eləcə də onunla bağlı əhvalatlardan nümunələr verilmişdir [Azərbaycan aşiq yaradıcılığı və Ərtoğrul Cavid, 2011, s. 12-34; 101-115; 7, s. 106-107].

Osman Sarıvəllinin "Qüdrətli şair, ustad sənətkar" kitabı 2011-ci ildə "Avropa" nəşriyyatında müəyyən əlavələrlə təkrar nəşr edilmişdir. Onu yenidən nəşrə hazırlayan və elmi redaktoru Şöhrət Səlimbəyli, redaktoru Nailə İbrahimova, rəyçiləri Babək Qurbanov və Mahmud Allahmanlıdır. Kitab Osman Sarıvəllinin oğlu, professor Babək Qurbanov "Ustad aşiq, poeziyamızın klassik şairi Aşiq Ələsgər" adlı ön söz yazmışdır. Bu nəşr Aşiq Ələsgərin anadan olmasının 190 illik yubileyi ilə bağlı Prezident Sərəncamına dəstək üçün hazırlanmışdır. Kitabda Aşiq Ələsgərin əsərlərindən nümunələr də (14 şeir) verilmişdir [Qüdrətli şair, ustad sənətkar, 2011, s. 100-115; 8, s. 4].

(Xatırlatma: Aşiq Ələsgərə həsr olunmuş bibliografiyada bu kitab haqqında məlumat yoxdur. Daycestdə isə redaktoru adı Nailə İbrahimova əvəzinə səhnə E. Oruculu kimi göstərilmişdir).

Burada mühüm bir məqama aydınlıq gətirməyi vacib bilirlik:

Osman Sarıvəlli hələ 1956-cı ildə Aşiq Ələsgərin çap olunmuş kitabına "Ustad aşiq, qüdrətli şair..." adlı müqəddimə yazmışdır. Onun "Qüdrətli şair, ustad sənətkar (Aşiq Ələsgərin həyat və yaradıcılığı haqqında)" kitabı isə 1971-ci ildə işiq üzü görmüşdür. Həcmi 96 səhifədən ibarət olan bu kiçik formatlı kitab Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Dövlət Mətbuat Komitəsi nəzdində olan "Gənclik" nəşriyyatında hazırlanmış, "Qızıl Şərq" mətbəəsində 12 min nüsxə tirajla çap edilmişdir. Kitabın rəssamı A.Kozlov, bədii redaktoru Y.Ağayev, texniki redaktoru R.Əhmədov, korrektor V.Həsənovdur. Nəşrin sonundakı çıxış məlumatında aydın şəkildə yazılmışdır: "Yığılmağa verilmiş 21/X–1971-ci il. Çapa imzalanmış 22/XI–1971-ci il".

Bir daha xatırlatmağı vacib bilirlik ki, Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Birinci katibi Heydər Əliyevin 24 mart 1971-ci ildə imzaladığı "Aşiq Ələsgərin anadan olmasının 150 illiyinin keçirilməsi haqqında" qərarə əsasən Osman Sarıvəlli yubiley komissiyasının sədr müavini təyin edilmişdi. Ustad sənətkarın həyatı və ədəbi-bədii irsi haqqında geniş elmi oçerk yazmaq vəzifəsi də ona həvalə olunmuşdu. O isə bu işin öhdəsindən yüksək peşəkarlıqla gələrək, elmi araşdırmasını çapa təqdim etmiş, əsər "Gənclik" nəşriyyatında ayrıca kitab şəklində 1971-ci ilin payızında nəşr edilmişdi. Lakin nədənsə, bir sıra əsərlərdə, o cümlədən bəhs etdiyimiz son kitabda da hətta şairin oğlu Babək Qurbanovun ön sözündə belə (2011, "Avropa" nəşriyyatı) bu

əsinin 1972-ci ildə yazıldığı qeyd olunur. Ona görə də araşdırmaçılar üçün müəyyən çətinliyə səbəb ola biləcək bu yanlışlığa son qoyulmalı, əsinin nəşr tarixi əslinə uyğun olaraq "1971-ci il" kimi göstərilməlidir...

(Xatırlatma: "Aşiq Ələsgər" bibliografiyasında bu kitabla dair məlumat yoxdur).

Azərbaycan Aşıqlar Birliyi Respublikamızın Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə köməyi ilə 2012-ci ildə "Aşiq Ələsgər" kitabını nəşrə təqdim etmişdir. "Elm və təhsil" nəşriyyatında "Ustad aşıqlarımız" seriyası ilə işiq üzü görmüş 280 səhifəlik kitabın tərtib edənisi və nəşrə hazırlayanı Musa Nəbioğlu, məsləhətçisi Zəlimxan Yaqub, redaktoru Qəzənfər Paşayev, rəyçisi Məhərrəm Qasımlıdır.

Azərbaycan aşiq sənətində və poeziyasında özünəməxsus yer olan Aşiq Ələsgərə həsr olunmuş bu kitabda ustad sənətkara dair elmi-publistik məqalələrdən bir qismi dərc edilmişdir. Elçinin "Təşrif buyur, gedək bağa", İslam Ələsgərin "Ulu ustad", Zəlimxan Yaqubun "Yaralı xatirə", Məhərrəm Qasımlının "El yeridi, yalqız qaldın səhrada...", İsmayıl Məmmədlinin "Aşiq Ələsgərin şeirlərində etnoqrafik sözlərin üslubi mövqeyi", Rafiq Yusifoğlunun "Aşiq Ələsgər poeziyasında peyzaj və portret sənətkarlığı" və başqa yazılar onların arasındadır. Növbəti bölmədə Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun ustada həsr etdiyi "Göycədən gələn səslər" poeması verilmişdir. Kitabda "Aşiq Ələsgər yaradıcılığında seçmələr" başlığı altında ustadın ədəbi irsindən nümunələr öz əksini tapmışdır [Aşiq Ələsgər, 2012].

2012-ci ildə nəşr olunan "Ustadnamələr" kitabı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə dəstəyi ilə "Ustadnamələ – milli dəyərlərimizin əlifbasını birgə oxuyağ" adlı layihə çərçivəsində hazırlanmışdır. "Aşiq Şəmsir" Mədəniyyət Ocağı İctimai Birliyinin təqdim etdiyi bu toplusunun məsləhətçiləri Qənber Şəmşiroğlu ilə Məhərrəm Qasımlı, redaktoru və ön sözün müəllifi Sərraf Balaxan, layihənin rəhbəri Həbib Misirovdur. Burada Aşiq Ələsgər irsindən 12 şeir öz əksini tapmışdır [Ustadnamələr, 2012, s. 80-93].

(Xatırlatma: "Aşiq Ələsgər" bibliografiyasında bu kitabla dair məlumat yoxdur).

Hacı Loğman Babacanlının 620 səhifəlik "Aşiq Ələsgər: O, eşq pərvanəsi deyil, eşqin əbədiyanar şamıdır!" kitabı 2013-cü ildə "Vətən" nəşriyyatında çap edilmişdir. Annotasiyada qeyd olunur ki, "bu əsər Aşiq Ələsgərin şeirlərinin mənasını, Ələsgərin dərin idrakının, poetik qüdrətinin nələrə qadir olmasını açıqlayan yeganə kitabdır".

Kitabın elmi redaktoru professor Buludxan Xəlilov yazır: "Bu kitabın müəllifi Ələsgərin kimliyini təsdiq etmək üçün bir çox məqamlara aydınlıq gətirmiş, bir çox sirli məqamları oxucu üçün aşkar etmişdir... Lakin heç kəsin zəhmətinə kölgə salmadan, onu da demək istəyirik ki, Ələsgər haqqında indiyə qədər nə deyilsə də, nə yazılsa da, onların heç biri Ələsgər hikmətini və qüdrətini açma bilməmişdir. Bəli, Ələsgəri Ələsgər səviyyəsində təqdim etmək

üçün onu anlamaq lazımdır... Məhz bu kitabın müəllifi Ələsgəri anlayır, onun yaradıcılığının fəlsəfəsini duyur. Ona görə də o, Ələsgər yaradıcılığını tədqiq və təhlil etmək qüdrətinə malikdir" [Aşıq Ələsgər, 2013, s. 8-26].

"Heyrət, ey büt" adlı giriş sözü yazan Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun fikrincə, "Hacı Loğman Ələsgərin bütün yaradıcılığı təhlildən keçirir, yeni münasibətlə, tamam fərqli yeni baxış bucağından baxır. Ustadın yaradıcılığında olan bütün hərf və rəqəmlərin müqəddəsliyini açıb göstərir" [s. 27-29].

Sonra Hacı Loğman kitabında Aşıq Ələsgərin ayrı-ayrı şeirlərinin orijinal təhlilini vermiş, ustadın əsərlərinə geniş yer ayırmışdır [Aşıq Ələsgər, 2013].

Xalq Bankın "Xalq Əmanəti" layihəsi çərçivəsində hazırladığı "Aşıq ədəbiyyatı antologiyası" üçcildliyinin birinci cildində aşıq poeziyası, ikinci cildində qəhrəmanlıq dastanları, üçüncü cildində məhəbbət dastanları toplanmışdır. 592 səhifədən ibarət olan **"Aşıq poeziyası"** adlı 1-ci cild 2017-ci ildə nəşr edilmişdir. Cildin tərtibçiləri Məhərrəm Qasımlı ilə Mahmud Allahmanlı, elmi redaktor və öz sözün müəllifi Məhərrəm Qasımlıdır. Bu topluda Dədə Qorquddan günümüzdə qədərki aşıq sənətinin görkəmli nümayəndələrinin yaradıcılığından seçmələr verilmişdir. Buraya Aşıq Ələsgər haqqında qısa məlumat, əsərlərindən nümunələr, sonra isə Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun ustad sənətkara həsr olunan "Dahilik, müdriklik, sadəlik" adlı məqaləsi daxil edilmişdir [Aşıq poeziyası, 2017, s. 202-222; 7, s. 109].

2018-ci ildə "Elm və təhsil" nəşriyyatı **"Sazlı-sözlü Göyçə"** kitabını təkrar nəşr etmişdir. Annotasiyada bildirilir ki, bu, tədqiqatçı-alim İsmail Ələsgərin toplayıb tərtib etdiyi "Sazlı-sözlü Göyçə" kitabının Xətai Ələsgəri tərəfindən 1999-cu ildə kəsil qrafikalı əlifba ilə çap olunmuş ilk variantının latın qrafikası ilə ikinci nəşridir. Həmçinin bu nəşrdə cüzi əlavə və dəyişikliklər də edilmişdir.

Kitabda Miskin Abdal, Ağ Aşıq Allahverdi, Şair Məmmədhusəyn, Şair Alməmməd, Aşıq Ali və başqa el sənətkarları ilə yanaşı Aşıq Ələsgərin həyatı haqqında məlumata və əsərlərindən seçmələrə də yer ayrılmışdır [Sazlı-sözlü Göyçə, 2018, s. 46-61; 7, s. 109-110].

Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin xətəi folklorşünas alimlər Məhərrəm Qasımlı və Mahmud Allahmanlının hazırladığı **"Aşıq şeirinin poetik biçimləri və çeşidləri"** kitabı 2018-ci ildə "Elm və təhsil" nəşriyyatında buraxılmışdır. Kitabda aşıq şeirinin janrı və poetik biçimləri, çeşidləri həm ədəbi-nəzəri, həm də folklor poetikasının prinsipləri əsasında əlifba sırası ilə açaqlanır. Aşıq şeir sisteminə rast gəlinən bayatı, gerayılı, qoşma, təcnis, müəxəmməs, divanı və s. kimi poetik biçimlərin ilkin qaynaqları, onların tarixi mənzərəsi, janrı seçiyyəsi, ifa tərz-i, hansı hava üzərində oxunması məqamları və s. məsələlər konkret nümunələr əsasında öz əksini tapır. Bu nümunələr arasında Aşıq Ələsgərin çoxsaylı şeirləri də vardır [Aşıq şeirinin poetik biçimləri və çeşidləri, 2018].

İki cildən ibarət olan "Ozan-aşıq ensiklopediyası" Prezident İlham Əliyevin Aşıqlar Birliyinin inkişafına dəstək məqsədi ilə ayırdığı vəsait hesabına nəşr olunmuşdur. Ensiklopediyanın 500 səhifəlik I cildi 2019-cu ildə, 432 səhifəlik II cildi isə 2020-ci ildə "Gənclik" nəşriyyatında işıq üzü görmüşdür.

Aşıqlar Birliyinin sədri, professor Məhərrəm Qasımlının baş redaktorluğu ilə nəşrə hazırlanmış ensiklopediyanın hər iki cildində Aşıq Ələsgərin həyatı, yaradıcılığı, ayrı-ayrı şeirləri və s. haqqında yetərinə ensiklopedik bilgiler verilmişdir [Ozan-aşıq ensiklopediyası, 2019, 2020].

Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin hazırladığı **"Ustad nəfəsli saz-söz ərmağanı"** adlı antologiya 2020-ci ildə Zərdabi Nəşr tərəfindən çap olunub. Nəşrdə Dədə Qorqud zamanından XX yüzilliyə qədər ozan-aşıq ədəbiyyatının janrı tərkibində mühüm yer tutan ustadnamə ənənəsinin qaynaqları – ozan soylamaları, eləcə də ötən yüzilliklərdə yaşamış yüzə yaxın ustad saz-söz sənətkarının yaratdıqları ustadnamə-öyüdlərə ömkləri toplanmışdır.

Kitabı nəşrə hazırlayanlar Aşıqlar Birliyinin sədri, Əməkdar elm xadimi, professor Məhərrəm Qasımlı (nəşrin elmi məsləhətçisi) və filologiya elmləri doktoru, professor Mahmud Allahmanlı, redaktorları filologiya elmləri doktoru, professor İsmayıl Məmmədli və filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Altay Məmmədlidir [Ustad nəfəsli saz-söz ərmağanı, 2020, s. 120-135; 7, s. 110].

2021-ci ildə Azərbaycan Aşıqlar Birliyi və AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu **"Aşıq Ələsgərlə bağlı dastan-rəvayətlər"** kitabını sənətsevər oxucuların ixtiyarına vermişdir. Kitabda ustadın ömür və sənət yolunun maraqlı məqamlarına ayna tutan 30-a yaxın dastan-rəvayət yer almışdır. Bu dastan-rəvayətlərin bəziləri hələ aşığın sağlığında, əksəriyyəti isə sonrakı dövrlərdə aşıqlar tərəfindən düzülüb-qoşulmuşdur. Kitabda dastan-rəvayətlərdə işlənmiş ərəb və fars mənşəli sözlərin, eləcə də arxaizm və məhəlli sözlərin izahı, "Qeydlər və izahlar" bölümündə yer almış dastan və rəvayətlərin yaranma tarixi, hansı aşıqların dilindən yazıya alınması və indiyədək nəşr olunduğu mənbələr haqqında məlumat verilir.

400 səhifə həcmində olan kitabı professor Məhərrəm Qasımlı, professor Mahmud Allahmanlı və fəlsəfə doktoru Aynur Xəlilova nəşrə hazırlamışlar. Elmi məsləhətçi akademik İsa Həbibbəyli, redaktor dosent Altay Məmmədlidir [Aşıq Ələsgərlə bağlı dastan-rəvayətlər, 2021].

Beləliklə, aşıq sənətinə dair araşdırdığımız 41 kitabda, o cümlədən müstəqillik illərində çıxmış 26 nəşrdə ustad sənətkarın şeirləri də oxuculara təqdim edilmişdir. Bununla yanaşı, 1940-cı illərdən başlayaraq Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat, eləcə də əsərlərindən seçmələr ümumtəhsil, orta ixtisas və ali məktəblər üçün hazırlanana tədris nəşrlərinə (dərs vəsaitləri, dərsliklər, muntəxəbatlar və s.) daxil edilmişdir. Məsələn, 1948-ci ildə Azərnəşrdə çapdan çıxmış orta məktəbin X sinfi üçün "Ədəbiyyat muntəxəbatı"nda ustad sənətkar barədə məlumatdan sonra "Çıxmışdı və "Görmədim" qoşmaları verilmişdir. Bu ənənə sonrakı dövrdə "Azərbaycan dili" və "Ədəbiyyat" dərsliklərinin tərtibi zamanı da davam etdirilmişdir. Məqalənin həcmi nəzərə alaraq onlar haqqında geniş məlumat verməyi məqsəduyğun saymırıq.

Aşıq Ələsgərin əsərlərinin daxil edildiyi kitablar

№	Nəşr ili	Kitabın adı	Toplayan, tərtibçi, ön söz, redaktor	Nəşriyyat, tiraj	Baş və son səhifələr
1.	1929	Azərbaycan aşıqları	Hümmət Əlizadə (toplayan, tərtibçi) Abdulla Şaiq (ön söz)	Azəməşr 3.000	11-30
2.	1930	Azərbaycan aşıqları	Hümmət Əlizadə (toplayan, tərtibçi) A.Əfəndiyev (redaktor)	Azəməşr 3.000	22-28
3.	1937	Din və mövhumat əleyhinə el şeirləri	Hümmət Əlizadə (toplayan, tərtibçi)	Azəməşr 4.000	
4.	1938	Din və mövhumat əleyhinə aşıq şeirləri	Hümmət Əlizadə (toplayan, tərtibçi) Q. Məmmədov (redaktor)	Azəməşr 5.000	
5.	1941	Nizami: məqalə və tədqiqlər. Kitab 3	Süleyman Rəhimov (redaktor)	Azəməşr 6.000	251
6.	1957	Aşıqlar	Səttar Axundov (toplayan, tərtibçi) Həmid Araslı (ön söz və redaktor)	"Qızıl Şərq" mətbəəsi 30.000	87-112
7.	1960	Aşıqlar	Səttar Axundov (toplayan, tərtibçi) İsmayıl Soltan (redaktor)	Azəməşr 40.000	56-72
8.	1964	Telli saz ustaları	Əhliman Axundov, Məhəmməd Hüseyn Təhməsis (toplayanlar, tərtibçilər)	Azəməşr	120-127
9.	1970	Aşıqlar	İlyas Tapdıq (tərtibçi, redaktor) Hüseyn Hüseynzadə (ön söz)	Gənclik	47-59
10.	1984	Azərbaycan aşıqları və el şairləri	Əhliman Axundov (toplayan, tərtibçi)	Elm 35.000	5-34
11.	1984	Aşıq şeirindən seçmələr	Hüseyn Arif, Mürsəl Həkimov (tərtibçilər) Qara Namazov (rəyçi) İlyas Tapdıq (redaktor)	Gənclik 7.000	30-134
12.	1965	Xalqın söz xəzinəsi	Pəşə Əfəndiyev (toplayan, tərtibçi) Azad Nəbiyev (rəyçi) S. Nəcəfova (redaktor)	Maarif 50.000	248-251
13.	1986	Cənnətin qəbz: Azərbaycan yazıçılarının ateizm əsərləri. Şeirlər, nəsr	Y. Hacıyev (tərtibçi) A. Hüseynova (redaktor) Q. Məmmədli (ön söz)	Azəməşr	50-51
14.	1988	Aşıq rəvayətləri	Rüstəm Rüstənzadə (toplayan, tərtibçi) Tənzilə Cəmilova (redaktor)	Gənclik 20.000	100-150
15.	1991	Ələsgər ocağı: Şeirlər	İslam Ələsgər (toplayan, tərtibçi) Zəlimxan Yaqub (redaktor)	Yazıçı 18.000	8-43
16.	1999	Min beş yüz ilin oğuz şeiri	Anar (tərtibçi) Azər Bağirov, Nəhad Əliyev (redaktorlar)	Azərbaycan	408-419
17.	1999	Sazlı-sözlü Göyçə	İslam Ələsgər (toplayan, tərtibçi)	Azəməşr 500	41-52

18.	2000	Azərbaycan folkloru antologiyası. III kitab: Göyçə folkloru	Hüseyn İsmayilov (toplayan, tərtibçi) Yaşar Qarayev (redaktor) Mürsəl Həkimov, Qara Namazov, Oruc Əliyev (rəyçilər) Əziz Ələkbərlilə (nəşrə məsul)	Səda 768	442-445; 481-491
19.	2001	Göyçə dastanları və aşıq rəvayətləri	Hüseyn İsmayilov (toplayan, tərtibçi) Yaşar Qarayev (redaktor) Qara Namazov, Mürsəl Həkimov, Oruc Əliyev (rəyçilər) Əziz Ələkbərlilə (nəşrə məsul)	Səda 600	414-588; 660-696
20.	2002	Sazlı-sözlü Göyçə	İslam Ələsgər (toplayan, tərtibçi) Dilsuz (redaktor)	Çinar-Çap 700	24-32
21.	2004	Azərbaycan aşıqları	İsrafil Abbaslı, Bəhlül Abdulla (tərtibçilər) İsrafil Abbaslı (ön söz) Qara Namazov (redaktor)	Çaşıoğlu	201-207
22.	2004	El çələngi (Xalq şeirindən seçmələr)	Qara Namazov (tərtibçi) Əziz Güllüliyev (buraxılışa məsul)	Şərq-Qərb 25.000	186-200
23.	2005	Azərbaycan aşıq şeirindən seçmələr. II cild	Əhliman Axundov, İsrafil Abbaslı, Hüseyn İsmayilov (tərtibçilər)	Şərq-Qərb 25.000	4-35
24.	2006	Aşıq şeiri	Məhərrəm Qasımlı (tərtibçi) Şəlalə Rüstəmov (rəssam)	Altun kitab 600	56-68
25.	2007	Aşıq şeiri	Məhərrəm Qasımlı (tərtibçi) Şəlalə Rüstəmov (rəssam)	Altun kitab 600	56-68
26.	2009	Göyçə aşıqları və el şairləri. II cild (Aşıq Ələsgər)	Hüseyn İsmayilov (toplayan, tərtibçi) Hüseyn İsmayilov (ön söz) Əziz Ələkbərlilə (redaktor) Nizami Cəfərov, Qara Namazov (rəyçilər)	Nurlan 500	103-579
27.	2009	Folklor və təsvüf ədəbiyyatı sözlüyü. 3-cü kitab: Göyçə folkloru	Maarifə Hacıyeva, Mehmet Rıhtım (müəlliflər)	Nurlan	90; 139-140
28.	2010	Dastanlar	Hüseyn İsmayilov, Əziz Ələkbərlilə (toplayanlar, tərtibçilər)	Nurlan	3-240
29.	2010	Azərbaycan folkloru külliyyatı. XXI cild. 9-cu kitab. Dastanlar	Hüseyn İsmayilov, Əziz Ələkbərlilə (tərtibçilər) Əziz Ələkbərlilə (nəşrə məsul)	Nurlan	3-4
30.	2011	Qüdrətli şair, ustad sənətkar	Osman Sarıvəlli (müəllif) Babək Qurbanov (ön söz, rəyçi), Mahmud Allahmanlı (rəyçi) Şöhrət Səlimbəyli (yenidən nəşrə hazırlayan, elmi redaktor) Nailə İbrahimova (redaktor, son söz)	Avropa 2.000	100-115
31.	2011	Azərbaycan qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtəğröl Cavid: 13 cildə. Cild 10: Azərbaycan aşıq yaradıcılığı və Ərtəğröl Cavid	Gülbeniz Babaxanlı (layihənin müəllifi və tərtibçi) Teymur Kərimli (elmi redaktor)	Çaşıoğlu 400	

32.	2012	Aşıq Ələsgər	Zəlimxan Yaqub (məsləhətçi) Qəzənfər Paşayev, Məhərrəm Qasımlı (rəyçilər)	Elm və təhsil (Tiraj göstərməyib)	160-274
33.	2012	Ustadnamələr	Qənber Şəmşiroğlu Məhərrəm Qasımlı (məsləhətçilər) Sərraf Balaxan (redaktor, ön söz)	Nəşriyyat və tiraj göstərməyib	80-93
34.	2013	Aşıq Ələsgər: O, eşq pərvanəsi deyil, eşqin əbədiyanar Şamıdır!	Loğman Babacanlı (müəllif, tərtibçi) Buludxan Xəlilov (redaktor) Zəlimxan Yaqub (giriş sözü)	Vətən 500	622 s. Müxtəlif səhifələrdə
35.	2017	Aşıq ədəbiyyatı antologiyası: 3 cildə. Aşıq poeziyası. 1-ci cild	Məhərrəm Qasımlı, Mahmud Allahmanlı (tərtibçilər) Məhərrəm Qasımlı (elmi redaktor, ön söz) Zəlimxan Yaqub (məqalə)	Xalq Bank	202-222
36.	2018	Sazlı-sözlü Göyçə	İslam Ələsgər (toplayan, tərtibçi) İslam Ələsgər (ön söz) Araz Yaqublu (redaktor)	Elm və təhsil 500	46-61
37.	2018	Aşıq şeirinin poetik biçimləri və çeşidləri	Məhərrəm Qasımlı, Mahmud Allahmanlı (müəlliflər) Altay Məmmədov (redaktor)	Elm və təhsil 1000	Müxtəlif səhifələrdə
38.	2019	Ozan-aşıq ensiklopediyası: 2 cildə. Cild 1	Məhərrəm Qasımlı (baş redaktor) Məhərrəm Qasımlı, Mahmud Allahmanlı, İradə Köçərli, Kamilə Dadaşzadə (yaradıcı heyət)	Gənclik 2000	Müxtəlif səhifələrdə
39.	2020	Ozan-aşıq ensiklopediyası: 2 cildə. Cild 2	Məhərrəm Qasımlı (baş redaktor) Məhərrəm Qasımlı, Mahmud Allahmanlı, İradə Köçərli, Kamilə Dadaşzadə (yaradıcı heyət)	Gənclik 2000	Müxtəlif səhifələrdə
40.	2020	Ustad nəfəsi saz-söz armağanı	Məhərrəm Qasımlı, Mahmud Allahmanlı (hazırlayanlar) Məhərrəm Qasımlı (elmi məsləhətçi) İsmayıl Məmmədli, Altay Məmmədli (redaktor)	Zərdabi Nəşr	120-135
41.	2021	Aşıq Ələsgərlə bağlı dastan-rəvayətlər	Məhərrəm Qasımlı, Mahmud Allahmanlı, Aynur Xəlilova (nəşrə hazırlayanlar) İsa Həbibbəyli (elmi məsləhətçi) Altay Məmmədli (redaktor)	Elm və təhsil	

3. Aşıq Ələsgərə dair bibliografik resurslar haqqında

Aşıq sənətinin görkəmli nümayəndəsi Aşıq Ələsgərin həyatına, ədəbi-bədii irsinə dair bibliografik resursların yaradılmasına XX əsrin 20-30-cu illərində Hümət Əlizadə başlamış, bu işi sonralar digər alimlər davam etdirmişlər.

Ustad sənətkara həsr olunmuş ilk sanballı bibliografik göstərici isə 2011-ci ildə hazırlanmışdır. Belə ki, Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə Aşıqlar Birliyi 2011-ci ili "Aşıq Ələsgər ili" elan etmiş, M.F.Axundov adına Milli Kitabxana "Aşıq Ələsgər - 190" bibliografik göstəricisini çapdan buraxmışdır. Göstəricinin tərtibçiləri Sevgiyə Əsədova, Gülbahar Misirova, buraxılışa məsul və ixtisas redaktoru Əməkdar mədəniyyət işçisi Kərim Təhirov, redaktoru Mədinə Vəliyeva, nəşriyyat redaktoru və korrektor Mehriban Cəfərova. Aşıqlar Birliyinin sədri Zəlimxan Yaqub göstəriciyə "Məni sevindiren kitab" adlı ön söz yazmışdır. 150 səhifədən, 751 mənbənin bibliografik təsvirindən ibarət olan göstərici Milli Kitabxananın mətbəəsində 200 nüsxə tirajla ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.

Üç hissədən ibarət olan bibliografik göstəricidə Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığına dair materiallar 1927-ci ildən 2011-ci ilə qədər olan dövrü əhatə edir. Birinci hissədə sənətkarın əsərləri, ikinci hissədə həyat və yaradıcılığına dair çap olunmuş əsərlər, üçüncü hissədə rus dilində olan ədəbiyyat öz əksini tapmışdır. Göstəricidə ədəbiyyat xronologiya üzrə, daxilə isə əlifba sırası ilə qruplaşdırılmışdır. Vəsaitdən istifadəni asanlaşdırmaq üçün sonda "Aşıq Ələsgərin əsərlərinin əlifba göstəricisi" və "Aşıq Ələsgər haqqında yazmış müəlliflərin əlifba göstəricisi"ndən ibarət köməkçi aparat verilmişdir [6, s.3].

Milli Kitabxananın "Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri" seriyasından tərtib etdiyi "Aşıq Ələsgər (Ələsgər Aliməddin oğlu)" bibliografiyasının ikinci təkmilləşdirilmiş nəşri ustadın anadan olmasının 200 illiyinə həsr olunmuşdur. 2021-ci ildə Zərdabi-Nəşrdə 300 nüsxə tirajla işıq üzü görmüş 320 səhifəlik bibliografiyanın tərtibçisi Aytən Hüseynova, elmi redaktoru Kərim Təhirov, redaktoru Mehriban Cəfərova. "Göstərici haqqında" ön sözdə qeyd olunur ki, 2011-ci ildə tərtib edilmiş ilk bibliografiyanın nəşrindən keçən on il ərzində Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığı haqqında kifayət qədər əlavə materiallar çap olunmuşdur. Hazırkı bibliografiya daha da təkmilləşdirilmiş, yeni bölmələr və yarımbölmələr əlavə edilərək son on ildə çap olunan materiallar da əlavə olunmuşdur.

Bibliografiyanın əvvəlində "Aşıq Ələsgərin 200 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 18 fevral 2021-ci il tarixli Sərəncamının mətni Azərbaycan və rus dillərində verilmişdir. Sonra İslam Ələsgərin "Haqq aşığı" adlı giriş məqaləsi təqdim edilmişdir. Bibliografiyada "Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri", "Aşıq Ələsgərin söz xəzinəsindən incilər", "Görkəmli şəxsiyyətlər Aşıq Ələsgər haqqında" bölmələri verilmişdir. İlk dəfə olaraq "Aşıq Ələsgər dünya kitabxanalarında" və "Aşıq Ələsgər dünya universitet kitabxanalarında" bölmələri də göstəriciyə daxil edilmişdir.

Bibliografiyada aşığın 1929-2021-ci illərdə çap olunmuş kitabları, dövrü mətbuatda, dərsləklərdə, məcmuələrdə dərc edilmiş əsərləri, eləcə də haqqında nəşr edilən materiallar – kitablar, dissertasiyalar, məqalələr öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan, rus və başqa dillərdə çap olunmuş 1273 material haqqında bibliografik təsviri özündə əks etdirən göstəricidə ədəbiyyat xronoloji qaydada qruplaşdırılmış, daxilə isə əlifba sırası gözənilmişdir. Köməkçi göstəricilərin (Aşıq Ələsgərin kitablarının adlar göstəricisi; Əsərlərinin əlifba göstəricisi (ingilis, alman, türk, fars, gürcü, fransız, tat dillərində); Aşıq Ələsgər haqqında yazan müəlliflərin türk, fars, gürcü, fransız, tat dillərində); Aşıq Ələsgərin sözlərinə musiqi yazmış əlifba göstəricisi (alman və türk dillərində); Aşıq Ələsgərin sözlərinə musiqi yazmış bəstəkarların adlar göstəricisi) verilməsi bibliografiyanın əhəmiyyətini artırır [7].

2021-ci ildə isə Milli Kitabxanada "Ustad sənətkar Aşıq Ələsgər" adlı elektron məlumat bazası hazırlanıb istifadəçilərə təqdim olunmuşdur. Həmin il Milli Kitabxananın hazırladığı "Aşıq Ələsgər - 200 [Elektron resurs]" adlı daycestdə isə ustad sənətkar haqqında 2017-2021-ci illərdə dövrü mətbuat səhifələrində dərc edilmiş məqalələr araşdırılmış, seçmə yolu ilə istifadəçilərə çatdırılmışdır. Daycestdə məqalələr illər üzrə, daxilə isə əlifba ardıcılığı ilə verilmişdir [8].

Nəticə

Milli mədəniyyətimizin qədim tarixə və zəngin ənənələrə malik qollarından biri olan aşıq sənətinin inkişafı hazırda yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur. 2003-cü ildə müğam sənətinin, 2009-cu ildə isə aşıq sənətinin UNESCO-nun "Bəşəriyyətin Qeyri-maddi Mədəni İrsinin Reprezentativ Siyahısı"na daxil edilməsi bu sənətlərin geniş inkişaf perspektivinin ayəni ifadəsidir. 2010-cu il oktyabrın 22-dən 27-dək Bakı şəhərində Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, Aşıqlar Birliyinin təşkilatçılığı ilə 8 ölkənin (Azərbaycan, Türkiyə, İran, Qazaxstan, Özbəkistan, Qırğızistan, Gürcüstan, Dağıstan) iştirakı ilə Birinci Beynəlxalq Aşıq Festivalının keçirilməsi milli musiqimizin inkişafının və təbliğinin uğurlu təntənəsi hesab edilməlidir.

Ulu öndər Heydər Əliyev hələ sovet dövründə – 1971-ci ildə Azərbaycan aşıq sənətinin görkəmli nümayəndəsi, böyük ustad Aşıq Ələsgərin 150 illik yubileyinin əzəli Azərbaycan-türk yurdu Göyçə mahalında keçirilməsinə, Ağkilsədəki qəbri üzərində Dədə aşığın abidəsinin ucaldılmasına nail olmuşdu. Azərbaycanın müstəqilliyi dövründə – 1997-ci ildə Ulu öndər Heydər Əliyevin Sərəncamı ilə ustad aşığın 175 illik yubileyi dövlət səviyyəsində təntənəli şəkildə qeyd edilmişdir [3].

2011-ci ildə Aşıq Ələsgərin anadan olmasının 190 illiyi, 2021-ci ildə isə Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə 200 illiyi xalq bayramına çevrilmişdir. Prezidentin "Aşıq Ələsgərin abidəsinin ucaldılması haqqında" 30 noyabr 2021-ci il tarixli Sərəncamı dövlətimizin aşıq sənətinə qayğısının bariz nümunəsidir.

Fikrimizcə, Prezident İlham Əliyevin "Aşıq Ələsgərin 200 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında" Sərəncamının icrası ilə əlaqədar AMEA Rəyasət Heyətinin 6 aprel 2021-ci il tarixli 9/9 sayılı qərarı ilə təsdiq olunmuş Tədbirlər planı çərçivəsində Folklor İnstitutunun nəşr etdirdiyi 584 səhifəlik "Aşıq Ələsgər" kitabı (2021) hələlik ən mükəmməl nəşr sayıla bilər. Bu nəşrdə ustadın indiyədək məlum olan şeirlərinin ümumi sayı 230-a çatmışdır. Onların arasında 109 qoşma (o cümlədən 1 qoşayırpaq qoşma, 1 müstəzad-qoşma), 33 təcnis (o cümlədən 5 dodaqdəyməz təcnis, 5 ciğalı təcnis, 1 müstəzad-təcnis), 12 divani, 23 müxəmməs, 18 gəraylı (o cümlədən 1 dildönməz gəraylı), 9 bağlama, 19 həcrlər və herbə-zorba, 4 deyişmə, 2 qəzəl, 1 mərsiyə var.

Ötən illər ərzində Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığı daha ciddi elmi əsaslarla tədqiq olunmuş, haqqında monoqrafiyalar və digər kitablar yazılmış, əsərləri dəfələrlə nəşr olunmuşdur. Bununla yanaşı, 1940-cı illərdən başlayaraq Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat, eləcə də əsərlərindən seçmələr ümumtəhsil, orta ixtisas və ali məktəblər üçün hazırlanan çoxsaylı tədris nəşrlərinə (dərs vəsaitləri, dərsliklər, müntəxəbatlar və s.) daxil edilmişdir.

Prezidentin "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" 12 yanvar 2004-cü il tarixli Sərəncamına uyğun olaraq 2004-cü ildə Aşıq Ələsgərin "Seçilmiş əsərləri" 25 min nüsxə tirajla nəfis şəkildə çapdan buraxılmış, ölkə kitabxanalarına pulsuz olaraq hədiyyə verilmişdir.

Aşıq Ələsgərin dövrü mətbuatda dərc olunmuş əsərləri ayrıca tədqiq olunmalıdır. Bildirək ki, ustad sənətkarın ilk mətbu əsərləri – "Dağlar", "Bizim dağlar" şeirləri 1927-ci ildə "Yeni kənd" ədəbi, ictimai, iqtisadi jurnalının (məsul redaktoru M.M.Qasımov) 3-cü nömrəsinin 61-65-ci səhifələrində, aşığın Həcrlə deyişməsi isə birləşmiş 6-7-ci nömrəsinin 39-41-ci səhifələrində dərc olunmuşdur [7, s. 9].

Nazirlər Kabinetinin 7 may 2019-cu il tarixli 211 №-li qərarı ilə Aşıq Ələsgər əsərləri dövlət varidatı elan edilən müəlliflərin siyahısına daxilir.

Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan professional musiqisinin banisi Üzeyir Hacıbəyli ozan-aşıq sənətinə yüksək dəyər verir, aşıq sənətinə, saz musiqisini müasir musiqinin yüksəlişində başlıca mənbələrdən biri olaraq qiymətləndirir.

Xalq şairi Səməd Vurğun 1935-ci ildə Azərbaycan ədəbiyyatı haqqında məruzəsində Vaqifin, Aşıq Ələsgərin poeziya dilinə rəğbətə deyirdi: *"Bugünkü şeirimizin xalis Azərbaycan türkcəsi uğrunda apardığı mübarizədə şübhə yoxdur ki, el ədəbiyyatının böyük yardımları ola bilər. Vaqif kimi böyük bir sənətkarın bu gün belə sevilərək oxunmasına səbəb onun geniş xalq kütləsi dili ilə, onların zövqü ilə yazması olmamışdırmı? Hələ də özünü yabançı dillər təsirindən qurtarmamış şeirlərimiz Azərbaycan türkcəsini bu ədəbiyyat vasitəsilə öyrənməlidirlər; onu yaradn geniş kütlələrlə üzvi surətdə bağlanmalıdırlar. Məsəl üçün Aşıq Ələsgərin Azərnəşr tərəfindən nəşr edilmiş şeirlərini göstərmək olar"* [21, s. 26].

Şair öz fikrini belə davam etdirir: *"Xalis Azərbaycan türkcəsi ilə bədi surətdə yazılmış olan bu şeirlərdə bir açıqlıq, səliqə və təbiiyyət, milli ifadə formaları, milli obrazlar çoxdur. Bunlardan istifadə ilə biz Aşıq Ələsgərə qayıtmamaq şərt ilə bugünkü şeirimizdə bugünün saflığını, təmiz və səmimi lirikasını, geniş xalqın zövqlərini tərənnüm etməliyik. Əks təqdirdə, bizim şeirimiz geniş kütlənin malı ola bilməz"* [21, s. 26-27].

Beləliklə, Aşıq Ələsgər irsinin daha əhatəli şəkildə öyrənilməsi, araşdırılması, nəşri və təbliği sahəsində məqsədyönlü tədbirlər ardıcıl davam etdirilməlidir; Azərbaycan, fars və ingilis dillərində "Aşıq Ələsgər" veb saytının aktivləşdirilməsi və müntəzəm olaraq yenilənməsi diqqətdə saxlanılmalıdır; Aşıq Ələsgərin bibliografik məlumat kitabının təkmilləşdirilmiş nəşrinin hazırlanması, xarici dillərə tərcümə edilib yayılması da mühüm vəzifələrdəndir.

Aşıq Ələsgərin Bakıda Azərbaycan dilində nəşr olunmuş kitabları

1. Aşıq Ələsgər [Mətn]: [şeyrlər] / topl. Hümət Əlizadə. - Bakı: Azərneşr, 1934. - 183 s.
2. Aşıq Ələsgər. Əsərləri [Mətn] / topl. Hümət Əlizadə; bədii tərt. Əmir Hacıadə; red. S.Hüseyn. - Bakı: Azərneşr, 1935. - 233 s.
3. Aşıq Ələsgər [Mətn]: [şeyrlər] III cəp / Aşıq Ələsgər; topl. Hümət Əlizadə. - Bakı: Azərneşr, 1937. - 264 s.
4. Aşıq Ələsgər. [Mətn]: [şeyrlər] / topl. və tərtib edən İslam Ələsgərov; müqəddimə O.Sarıvəlli. - Bakı: Azərneşr, 1956. - 200 s.
5. Aşıq Ələsgər [Mətn]: [əsərləri] / Tərtib edən Ə.Axundov, M.N.Təhməsi; red. H.Araslı; Azərbaycan SSR EA Nizami adına Ədəbiyyat və Dil İnstitutu. - Bakı: Azərbaycan SSR EA, 1963. - 488 s.
6. Aşıq Ələsgər. Əsərləri [Mətn]: 2 cildə: Birinci kitab / topl. İ.Ələsgərov; Tərtib edən Ə.Axundov, M.H.Təhməsi; red. H.Araslı; Az SSR EA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu. - Bakı: Elm, 1972. - 328 s.
7. Aşıq Ələsgər. Əsərləri [Mətn]: 2 cildə: İkinci kitab / topl. İ.Ələsgərov; tərt. ed.: Ə.Axundov, M.H.Təhməsi; red. H.Araslı; Az SSR EA. Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu. - Bakı: Elm, 1972. - 328 s.
8. Aşıq Ələsgər. Seçilmiş əsərləri [Mətn] / Tərtib edən, ön söz və qeydlərin müə. İ.Ələsgərov. - Bakı: Yazıçı, 1988. - 184 s.
9. Aşıq Ələsgər. Gözüm bir alagöz xanıma düşdü [Mətn]: say-seçmə şeyrlər / tərt. ed. M.Qaradaşlı; red. F.Rzəbəyova. - Bakı: Yazıçı, 1993. - 144 s.
10. Aşıq Ələsgər. Hikmət dünyası [Mətn] / Tərtib edən və red. Eldar İsmayil. - Bakı: Ağdağ, 1997. - 40 s.
11. Aşıq Ələsgər. Əsərləri, dastan-rəvayətlər, xatirələr [Mətn] / topl. tərtib edən, ön söz və qeydlərin müə. İslam Ələsgər. - Bakı: Şərq-Qərb, 1999. - 578 s.
12. Aşıq Ələsgər. Şeyrlər, dastan-rəvayətlər, xatirələr [Mətn] / Tərtib edən İslam Ələsgər; red. Dilsuz; rəssam Nailə Ələsgərova. - Bakı: Çinar-Çap, 2003. - 496 s.
13. Aşıq Ələsgər. Əsərləri [Mətn] / Tərtib ed., ön söz və qeydlərin müə. İ.Ələsgər; təkrar nəşr. - Bakı: Şərq-Qərb, 2004. - 400 s. (Klassik Azərbaycan ədəbiyyatı).
14. Aşıq Ələsgər [Mətn]: [şeyrlər, dastan-rəvayətlər, xatirələr] / Tərtib edən, ön sözün və qeydlərin müə. İ.Ələsgər; red. Q.Naməzov. - Bakı: Çarşıoğlu, 2004. - 488 s.
15. Aşıq Ələsgər. Bütün əsərləri / Tərtibçi Qabil Ziməstanəoğlu, redaktor Nəriman Əbdülrəhmanlı. - Bakı: Qanun, 2008. - 256 s.
16. Aşıq Ələsgərin hikmət dünyası [Mətn] / Azərbaycan Aşıqlar Birliyi; Tərtib ed. İ.Ələsgər; məsl. Z.Yaqub; red. M.Nəbiəoğlu. - Bakı: Elm və təhsil, 2011. - 32 s.
17. "Can" deməklə candan can əskik olmaz... [Mətn]: şeyrlər / Seçilmiş əsərləri. - Bakı: Kitab Klubu, 2014. - 320 s.
18. Bütün əsərləri [Mətn] / Tərtib ed. və red. Q.Ziməstanəoğlu. - Bakı: OL, 2014. - 486 s.
19. Aşıq Ələsgər. Lirikə [Mətn]. - Bakı: "Zərdəbi nəşr" MMC, 2020. - 184 s.
20. Aşıq Ələsgər [Mətn]: [Şeyrlər, dastan-rəvayətlər, xatirələr] / AMEA, Folklor İnstitutu; layihə rəhbəri M.Kəziməoğlu-İmanov; toplanan İ.Ələsgər; elmi red. E.Məmmədli; nəşrə hazırl. və yeni qeyd. müə. F.Rüstəmli. - Bakı: [Elm və təhsil], 2021. - 5841 s.
21. Dədə Ələsgər / toplanan İslam Ələsgər, redaktor Araz Yaqubəoğlu. - Bakı: CBS PP MMC, 2021. - 304 s.

Aşıq Ələsgərin əsərlərinin daxil edildiyi kitablar

1. Azərbaycan aşıqları [Mətn] / Toplayanı Hümət Əlizadə; [ön söz. A.Şaiq]. - Bakı: Azərneşr, 1929. - 295 s. (Seriya: El ədəbiyyatı nümunələri. I cild).
2. Azərbaycan aşıqları [Mətn] / Toplayanı Hümət Əlizadə. - Bakı: Azərneşr, 1930. - 276 s. (Seriya: El ədəbiyyatı nümunələri. II cild).
3. Din və mövhumat əleyhinə el şeyrləri [Mətn] / Toplayanı Hümət Əlizadə; redaktoru A.Əfəndiyev. - Bakı: Azərneşr, 1937. - 36 s. (Seriya: Mübariz Allahsızlar Kitabxanası).
4. Din və mövhumat əleyhinə aşıq şeyrləri [Mətn] / Toplayanı Hümət Əlizadə; redaktoru Q.Məmmədov. - Bakı: Azərneşr, 1938. - 52 s. (Seriya: Mübariz Allahsızlar Kitabxanası).
5. Nizami: məqalə və tədqiqlər / Redaktoru S.Rəhimov; Azərbaycan SSR Xalq Komissarları Soveti yanında Nizami Yubiley Komiteti; Azərbaycan Sovet Yazıçıları İttifaqı. Kitab 3. - Bakı: Azərneşr, 1941. - 258 s.
6. Aşıqlar [Mətn] / tərt. ed. S.Axundov; red. H.Araslı; Respublika Xalq Yaradıcılığı Evi. - Bakı, 1957. - 290 s.
7. Aşıqlar [Mətn]: ikinci cəp / tərt. ed. S.Axundov; red. İ.Soltan; Respublika Xalq Yaradıcılığı Evi. - Bakı, 1960. - 183 s.
8. Telli saz ustaları [Mətn] / tərt. ed. Əhliman Axundov; red. M.Təhməsi. - Bakı: Azərneşr, 1964. - 159 s.
9. Aşıqlar [Mətn] / tərt. ed. və red. İlyas Tapdıq; rəs. S.Qəmbərov. - Bakı: Gənclik, 1970. - 108 s.
10. Azərbaycan aşıqları və el şeyrləri [Mətn]: [seçilmiş şeyrlər]: iki kitabda. - Bakı: Elm, 1984. - Kitab 2. - 544 s.
11. Aşıq şeyrindən seçmələr / Tərtibçilər: Hüseyn Arif, Mürsəl Həkimov; rəyçi Qara Naməzov; redaktoru İlyas Tapdıq. - Bakı: Gənclik, 1984. - 196 s.
12. Xalqın söz xəzinəsi / Tərtibçi Pəşə Əfəndiyev; rəyçi Azad Nəbiyev; redaktoru S.Nəcəfova. - Bakı: Maarif, 1985. - 268 s. (Seriya: Məktəb kitabxanası).
13. Cənnətin qəbzi [Mətn]: Azərbaycan yazıçılarının ateizm əsərləri: şeyrlər, nəsr / Toplayanı və tərtib edən Y.Hacıyev; redaktoru A.Hüseynova; ön söz Q.Məmmədli. - Bakı: Azərneşr, 1986. - 336 s.
14. Aşıq rəvayətləri / Toplayanı və tərtib edən Rüstəm Rüstəmzadə, redaktoru Tənzilə Cəmilova. - Bakı: Gənclik, 1988. - 156 s.
15. Ələsgər ocağı: Şeyrlər / Toplayanı və tərtib edən İslam Ələsgər, redaktoru Zəlimxan Yaqub. - Bakı: Yazıçı, 1991. - 304 s.
16. Min beş yüz ilin oğuz şeyri [Mətn]: antologiya / şeyr mətnlərinin, müəlliflər və əsərlər haqqında məlumatların, lüğətin tərtibçisi, ön və son sözlərin müəllifi Anar; red.: Azər Bağirov, Nəhad Əliyev; rəs. Zaur Əliyev. - Bakı, 1999. - 911 s.
17. Sazlı-sözlü Göyçə / Toplayıb tərtib edən İslam Ələsgər. - Bakı: Azərneşr, 1999. - 288 s.
18. Azərbaycan folkloru antologiyası. III kitab: Göyçə folkloru / Toplayanı, tərtib edən, ön sözün müəllifi Hüseyn İsmayilov; redaktoru Yaşar Qarayev; rəyçilər Mürsəl Həkimov, Qara Naməzov, Oruc Əliyev; nəşrə məsul Əziz Ələkbəli; Azərb. MEA Nizami ad. Ədəbiyyat İnstitutu, Folklor Elmi Mədəni Mərkəzi. - Bakı: Səda, 2000. - 768 s.

19. Göyçə dastanları və aşiq rəvayətləri / Toplayanı, tərtib edən, ön sözün, qeyd və izahların müəllifi Hüseyn İsmayilov; redaktoru Yaşar Qarayev; rəyçilər Qara Namazov, Mürsəl Həkimov, Oruc Əliyev; nəşrə məsul Əziz Ələkbərli; Azərb. MEA Nizami ad. Ədəbiyyat İnstitutu, Folklor Elmi Mədəni Mərkəzi. - Bakı: Səda, 2001. - 700 s.
20. Səzlə-sözlü Göyçə / Toplayanı və tərtib edən İslam Ələsgər; redaktoru Dilsuz. - Bakı: Çinar-Çap, 2002. - 184 s.
21. Azərbaycan aşığı / Tərtib edən İsrail Abbaslı, Bəhlul Abdulla; ön söz İsrail Abbaslı; redaktoru Qara Namazov. - Bakı, 2004. - s.
22. El çələngi (Xalq şeirindən seçmələr) / Tərtib edən Qara Namazov; buraxılışa məsul Əziz Gülləliyev. - Bakı, 2004. - s.
23. Azərbaycan aşiq şeirindən seçmələr [Mətn]: 2 cildə: C.2. - / Tərtib edən Ə. Axundov, İ. Abbaslı, H. İsmayilov. - Bakı: Şərq-Qərb, 2005. - 424 s.
24. Aşiq şeiri [Mətn] / Tərtibçi Məhərrəm Qasımlı; rəssam Şəlalə Rüstəmov. - Bakı: Bakı: Altun kitab, 2006. - 112 s. (Seriya: Şifahi xalq ədəbiyyatı: Məktəblinin kitabxanası).
25. Aşiq şeiri [Mətn] / Tərtibçi Məhərrəm Qasımlı; rəssam Şəlalə Rüstəmov. - Bakı: Bakı: Altun kitab, 2007. - 112 s. (Seriya: Şifahi xalq ədəbiyyatı).
26. Hüseyn İsmayilov. Göyçə aşığı və el şairi. II cild (Aşiq Ələsgər) / ön sözün müəllifi Hüseyn İsmayilov; redaktoru Əziz Ələkbərli, rəyçilər Nizami Cəfərov, Qara Namazov. - Bakı: Nurlan, 2009. - 594 s.
27. İsmayilov, Hüseyn. Göyçə aşığı və el şairi. II cild (Aşiq Ələsgər) [Mətn] / AMEA, Folklor İn-tu; ön sözün müəllifi Hüseyn İsmayilov; redaktoru Əziz Ələkbərli, rəyçilər Nizami Cəfərov, Qara Namazov. - Bakı: Nurlan, 2009 (tit. v-nin arxasında 2010). - 594 s.
28. Azərbaycan folkloru külliyyatı. Cild 18: kitab 8: Dastanlar [Mətn] / AMEA, Folklor İn-tu; red. hey. H. İsmayilov və b.; tərt. H. İsmayilov, Ə. Ələkbərli; nəşrə məsul Ə. Ələkbərli. - Bakı: Nurlan, 2010. - 364 s.
29. Azərbaycan folklor külliyyatı. XXI cild. 9-cu kitab: Dastanlar / AMEA, Folklor İn-tu; red. hey. H. İsmayilov və b.; tərt. H. İsmayilov, Ə. Ələkbərli; nəşrə məsul Ə. Ələkbərli. - Bakı: Nurlan, 2010. - 364 s.
30. Sərravli, Osman. Qüdrətli şair, ustad sənətkar / Yenidən nəşrə hazırlayanı və elmi redaktoru Şöhrət Səlimbəyli, rəyçiləri Babək Qurbanov, Mahmud Allahmanlı, redaktoru və son söz müəllifi Nailə İbrahimova; ön söz müəllifi Babək Qurbanov. - Bakı: Avropa, 2011. - 128 s.
31. Azərbaycan qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtəğröl Cavid: 13 cildə / AMEA; Hüseyn Cavidin Ev Muzeyi; layihənin müəllifi və tərtibçi Gülbəniz Babaxanlı, elmi redaktoru Teymur Kərimli. Cild 10: Azərbaycan aşiq yaradıcılığı və Ərtəğröl Cavid. - Bakı: Çarşıoğlu, 2011. - 370 s.
32. Ustadnamələr / Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası; "Aşiq Şəmşir" Mədəniyyət Ocağı İctimai Birliyi; Məsləhətçilər Qənbər Şəmşiroğlu, Məhərrəm Qasımlı, redaktoru və ön sözün müəllifi Sərraf Balaxan, layihənin rəhbəri Həbib Misirov. - Bakı, 2012. - 224 s. Layihə: "Ustadnamələr – milli dəyərlərimizin əlifbasını birgə oxuyaq").
33. Aşiq Ələsgər / Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası, Azərbaycan Aşıqlar Birliyi; tərt. M. Nəbiyev; məsl. Z. Yaqub; red. Q. Paşayev. - Bakı: Elm və təhsil, 2012. - 280 s. (Ustad aşığılarımız).

34. Loğman Babacanlı. Aşiq Ələsgər: O, eşq pərvanəsi deyil, eşqin əbədiyanar Şamıdır! / Redaktoru Buludxan Xəlilov; giriş sözü Zəlimxan Yaqub. - Bakı: Vətən, 2013. - 622 s.
35. Aşiq ədəbiyyatı antologiyası: 3 cildə. Aşiq poeziyası. 1-ci cild / Xalq Bank; Tərtibçilər Məhərrəm Qasımlı, Mahmud Allahmanlı; elmi redaktoru və öz söz müəllifi Məhərrəm Qasımlı; məqalə müəllifi Zəlimxan Yaqub. - Bakı, 2017. - 592 s. (Layihə: "Xalq Əmanəti").
36. Səzlə-sözlü Göyçə (II kitab) / Toplayıb tərtib edən və ön sözün müəllifi İslam Ələsgər; redaktoru Araz Yaqubovlu; arxiv məlumatlarını təqdim edən: Xətai Ələsgərli; ikinci nəşri çapa hazırlayan Niftali Göyçəli. - Bakı: Elm və təhsil, 2018. - 368 s.
37. Qasımlı, Məhərrəm; Allahmanlı, Mahmud. Aşiq şeirinin poetik biçimləri və çeşidləri / Azərbaycan Aşıqlar Birliyi; redaktoru: Altay Məmmədov. - Bakı: Elm və təhsil, 2018, 220 s.
38. Ozan-aşiq ensiklopediyası: 2 cildə. Cild 1 / Azərbaycan Aşıqlar Birliyi; baş redaktor Məhərrəm Qasımlı; yaradıcı heyət Məhərrəm Qasımlı, Mahmud Allahmanlı, İradə Köçəri, Kamilə Dadaşzadə. - Bakı: Gənclik, 2019. - 500 s.
39. Ozan-aşiq ensiklopediyası: 2 cildə. Cild 2 / Azərbaycan Aşıqlar Birliyi; baş redaktor Məhərrəm Qasımlı; yaradıcı heyət Məhərrəm Qasımlı, Mahmud Allahmanlı, İradə Köçəri, Kamilə Dadaşzadə. - Bakı: Gənclik, 2020. - 432 s.
40. Ustad nəfəsləri saz-söz ərməğanı [Mətn]: [antologiya] / Azərbaycan Aşıqlar Birliyi; hazırlayanlar M. Qasımlı, M. Allahmanlı; elmi məsl. M. Qasımlı; red.: İ. Məmmədli, A. Məmmədli [dizayner, tərtibat. N. Vəliyeva]. - Bakı: [Zərdabi Nəşr], 2020. - 400 s.
41. Aşiq Ələsgərlə bağlı dastan-rəvayətlər [Mətn]: Aşiq Ələsgər - 200 / [AMEA, N. Gəncəvi ad. Ədəbiyyat İn-tu, Azərbaycan Aşıqlar Birliyi]; hazırl. M. Qasımlı [ön söz], M. Allahmanlı [ön söz], A. Xəlilova; red. A. Məmmədli; elmi məsl. İ. Həbibbəyli. - Bakı: [Azərbaycan Aşıqlar Birliyi], 2021. - 400 s.

ƏDƏBİYYAT

1. "Aşiq Ələsgərin anadan olmasının 150 illiyinin keçirilməsi haqqında" Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Bürosunun Qərarı: Heydər Əliyev. Bakı şəhəri, 24 mart 1971-ci il, protokol №2, §18 / <http://dede-alesker.com/az>
2. "Aşiq Ələsgərin anadan olmasının 150 illiyinin keçirilməsinin vaxtı haqqında" Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Bürosunun Qərarı: Heydər Əliyev. Bakı şəhəri, 2 dekabr 1971-ci il, protokol №26, §4 / <http://dede-alesker.com/az>
3. "Aşiq Ələsgərin 175 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı: Heydər Əliyev. Bakı şəhəri, 24 noyabr 1997-ci il, № 694 / <https://e-qanun.az/framework/3968>
4. "Aşiq Ələsgərin 200 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı: İlham Əliyev. Bakı şəhəri, 18 fevral 2021-ci il / <https://president.az/az/articles/view/50672>
5. "Aşiq Ələsgərin abidəsinin ucaldırılması haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı: İlham Əliyev. Bakı şəhəri, 30 noyabr 2021 / <https://president.az/az/articles/view/54450>
6. Aşiq Ələsgər - 190: Bibliografiya / Tərt. S. Əsədova, G. Misirova; ixt. red. və burax. məsl. K. Tahirov; red. M. Vəliyeva; Azərb. Resp. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası. - Bakı, 2011. - 150 s. (Seriya: Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri).

7. Aşıq Ələsgər (Ələsgər Alməmməd oğlu): *Bibliografiya* / Azərb. Resp. Mədəniyyət Nazirliyi, Azərb. Milli Kitabxanası; tərt. ed. A.Hüseynova; elmi red. K.Tahirov; red. M.Cəfərova. - Bakı: Zərdabi-Nəşr, 2021. - 320 s. (Seriya: Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri).
8. Aşıq Ələsgər - 200 [Elektron resurs]: Daycest / Azərb. Resp. Mədəniyyət Nazirliyi, Azərb. Milli Kitabxanası; tərt. A.Məmmədova; ixt. red. K.Tahirov. - Bakı: [Azərbaycan Milli Kitabxanası], 2021. - 39 s. / <http://ek.anl.az/lib/item?id=chamo:768991&theme=e-kataloq>
9. Azərbaycan kitabı: *Bibliografiya*: 3 cildə. Cild 2. Kitab 1 (1920-1940) / Tərt. B.Mirzəyeva, M.Zabalova, N.İsmayilova; red. hey. H.Araslı, Ə.Mirəhmədov; Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Dövlət Nəşriyyat, Poliqrafiya və Kitab Ticarəti İşləri Komitəsi; Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. - Bakı: Yazıçı, 1982. - 746 s.
10. Azərbaycan kitabı: *Bibliografiya*: 10 cildə: Cild 4 (1951-1960) / Azərb. Milli Kitabxanası; tərt. L.Talibova, B.Orucova, V.Məmmədova, N.Hüseynova; baş red. K.Tahirov; red. Z.Qulamova, L.Bağırova. - Bakı: "Zərdabi LTD" MMC Nəşriyyat Poliq. Məəssisəsi, 2016. - 840 s.
11. Azərbaycan kitabı: *Bibliografiya*: 10 cildə: Cild 5: Kitab 1 (1961-1970): Humanitar elmlər / Elmi red. K.Tahirov; tərt. B.Orucova, V.Məmmədova, N.Hüseynova; red. Z.Qulamova, L.Bağırova. - Bakı, 2018. - 824 s.
12. Hüseyni, Hacı Həsən. Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı haqqında / <http://dergikaradenizsempozyum.com/tr/sempozyum-arsivi/arsiv/20-3-uluslararası-dergi-karadeniz-sosyal-bilimler-sempozyumu-19-21-kasim-2019-baku-azerbaycan/162-asiq-l-sg-ri-n-yaradiligi-haqqinda> 9
13. <http://dede-alesker.com/az>
14. Əliyeva-Kəngərli, Aybəniz. Azərbaycan folkloru və kitab mədəniyyəti: *Monoqrafiya* / Elmi redaktoru M.Qasımlı, rəyçilər A.Xələfov, V.Abdulla. - Bakı: Elm, 2008. - 340 s.
15. "Əsərlərin dövlət varidatı elan edilməsi Qaydaları"nın və "Əsərləri dövlət varidatı elan edilən müəlliflərin və dövlət varidatı elan edilən filmlərin Siyahısı"nın təsdiq edilməsi haqqında": Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti: 7 may 2019, 211 nömrəli Qərar / <https://nk.gov.az/az/document/3685/>
16. İmamverdiyev, İlqar. Aşıq Ələsgərin poetik və musiqi dünyası. - Ankara: İksad nəşriyyatı, 2021. - 660 s.
17. Muxtarqızı, İlhamə. Aşıq Ələsgər irsinin toplanması və nəşri // *Ədəbiyyat məcmuəsi*: Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Elmi Əsərləri. - 2018. - №1. - C. XXXII. - S.239-246 / http://www.anl.az/down/meqale/edebyyat_mecmuesi/2018/01/29/meqale.pdf
- Mənbə:
18. Sarıvelli, Osman. Qüdrətli şair, ustad sənətkar (Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığı haqqında) / Redaktoru Qasım Qasımsadə. - Bakı: Gənclik, 1971. - 96 s.
19. Sovet Ermənistanında Azərbaycan kitabı (1925-1985): *Bibliografiya* / Ermənistan SSR Dövlət Nəşriyyat, Poliqrafiya və Kitab Ticarəti Komitəsi; Ermənistan SSR Dövlət Kitab Palatası; Tərt. Şöhbət Məmmədov; red. İsrəfil Məmmədov, E.Saxinov. - İrəvan: Haypethrat (Ermənistan KP MK nəşriyyatının mətbəəsi), 1985. - 166 s.
20. Təhməsis, Məmməd Hüseyn. Gözəllik nəğmələri: [Aşıq Ələsgər haqqında] // *Seçilmiş əsərləri [Mətn]: 2 cildə / red. hey.: K. Abdullayev (elmi red.) və b.; tərt.: M.Cəfərli, A.Hacı, E.Şükürli*; Azərb. Resp. Təhsil Nazirliyi, Bakı Slavyan Un-ti. - Cild 1. - Bakı: Mütərcim, 2010. - S.318-327 (Seriya: Azərbaycanşünaslıq etüdləri - 1)
21. Vurğun, Səməd. Əsərləri. 6 cildə. Beşinci cild (Məqalə, məruzə, nitq, təbrik və oçerklər (1925-1946-cı illər) / Redaktoru Kamal Talıbzadə. - Bakı: Elm, 1972. - 428 s.